

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA**

**Sociální prostředí jako faktor ovlivňující použití tělesných trestů při
výchově předškoláků**

Diplomová práce

Autor: Bc. Alžběta Klímová

Vedoucí práce: doc. Ing. Lucie Kozlová, Ph.D.

2010

ABSTRACT

The diploma thesis bears the title “Social environment as a factor influencing the use of corporal punishment in the education of pre-school age children“. The Introduction deals with historical circumstances of children’s position in society. Further, it contains definitions of the terms of education, educational style, educational means and corporal punishment. An integral part of my thesis is also a list and characteristics of factors influencing the choice of educational means. The questions of the consequences of corporal punishment are also paid attention to. The conclusion brings an outline of legislation related to corporal punishment.

The primary objective of my thesis is to survey the attitudes of parents to corporal punishment wards in the education of pre-school age children. The next objective is to analyze the obtained data from the point of age, education, family status and income groups.

The practical part of the thesis consists of quantitative research conducted by the technique of a standardised questionnaire. The research in a set of respondents selected by a random quota selection was realised in March and April 2010.

Two hypotheses were proposed in the framework of the research:

H1: Pre-school age children’s parents consider corporal punishment as an appropriate educational means.

H2: Parents’ education has a lower influence on the use of corporal punishment than one’s own childhood experience with corporal punishment.

Drawing on the research conducted and the follow-up analyses of the results obtained, it is possible to state that most respondents consider corporal punishment as an appropriate educational means, and that the factor that most influences the selection of educational means is one’s own childhood experience with corporal punishment.

My research confirmed both hypothesis H1 and H2.

It is obvious from the results presented that the education of children, which is regarded by the majority of the society as a very personal matter, may, as a result of trans-generational transfer of violence, influence further generations of parents to a considerable extent, and therefore has an all-society impact.

I am convinced that it is necessary to open an all-society discussion about violence in the education of children. It will certainly not be an easy matter because most parents beat their children and most people are in the position of parents. I would be pleased if the thesis submitted could contribute to such a discussion.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Sociální prostředí jako faktor ovlivňující použití tělesných trestů při výchově předškoláků“ vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů, které cituji a uvádím v přiložené bibliografii.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě, ve veřejně přístupné části databáze STAG, provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

Souhlasím s použitím práce k vědeckým účelům.

V Českých Budějovicích dne 16. 8. 2010

podpis studenta

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí práce doc. Ing. Lucie Kozlové, Ph.D. za trpělivost, cenné rady a odborné vedení v průběhu zpracování diplomové práce.

OBSAH

Úvod	8
1 Současný stav problematiky	9
1.1 Výchova	9
1.1.1 <i>Historie výchovy</i>	9
1.2 Výchovné styly	11
1.2.1 <i>Výchovné styly dle Kurta Lewina</i>	11
1.2.2 <i>Dvoukomponentový model rodičovského zpevňování</i>	13
1.2.3 <i>Analyticko – syntetický mode</i>	14
1.3 Výchovné prostředky	14
1.3.1 <i>Odměna</i>	15
1.3.2 <i>Trest</i>	16
1.4 Determinanty výchovného stylu	17
1.5 Tělesné tresty	19
1.5.1 <i>Postoje k tělesným trestům a jejich prevalence v ČR a ve světě</i>	20
1.5.2 <i>Definice tělesného trestu</i>	22
1.5.3 <i>Typy tělesných trestů</i>	22
1.6 Faktory ovlivňující použití tělesných trestů	24
1.6.1 <i>Determinanty dítěte</i>	25
1.6.2 <i>Determinanty vychovávajícího</i>	26
1.6.3 <i>Sociálně kulturní faktory</i>	28
1.7 Důsledky tělesných trestů	29
1.7.1 <i>Důsledky dle odpůrců tělesných trestů</i>	29
1.7.2 <i>Důsledky dle odpůrců legislativního zákazu tělesných trestů</i>	32
1.8 Tělesné tresty versus týrání	33
1.9 Tělesné tresty a legislativa	35
1.9.1 <i>Tělesné tresty a legislativa – svět</i>	35
1.9.2 <i>Tělesné tresty a legislativa – ČR</i>	37

2	Cíl práce a hypotézy	39
	<i>2.1 Cíl práce</i>	39
	<i>2.2 Hypotézy</i>	39
3	Metodika	40
	<i>3.1 Operacionalizace pojmů</i>	40
	<i>3.2 Předvýzkum</i>	41
	<i>3.3 Použitá metoda</i>	42
	<i>3.4 Charakteristika výzkumného souboru</i>	43
	<i>3.5 Metoda zpracování dat</i>	44
4	Výsledky	45
	<i>4.1 Rozbor jednotlivých otázek</i>	45
5	Diskuse	78
6	Závěr	87
7	Klíčová slova	89
8	Seznam použitých zdrojů	90
9	Přílohy	96

Úvod

Problematika tělesných trestů je velmi rozsáhlá. Co všechno nás ovlivňuje, než pláceme dítě přes zadek? Děláme to s rozmyslem, abychom dítě usměrnili, nebo jednáme spíše v afektu, pod vlivem stresu, s cílem způsobit mu bolest? Vede nás charakter, osobnost, naše vzpomínky z dětství, nebo se uplatňuje vzdělání a informace o výchově, které jsme získali během života? Jsou tělesné tresty bez následků, nebo se promítají do celého života dítěte?

Je výchova dětí soukromou záležitostí rodiny a mohou rodiče trestat děti dle vlastního uvážení? Nebo mají pravdu odpůrci tělesných trestů, jež jsou přesvědčeni, že tělesný trest je přežitek tradiční tvrdé výchovy, který se přenosem sociálních vzorců chování předává z generace na generaci, a má tak negativní celospolečenský dopad?

Diplomovou práci jsem nazvala Sociální prostředí jako faktor ovlivňující použití tělesných trestů při výchově předškoláků. Tato problematika mne zajímá od doby, kdy jsem jako pracovník speciálně pedagogického centra působila v předškolních zařízeních. Konkrétním impulsem pro napsání této práce byla snaha zjistit, jak rodiče předškoláků vnímají problematiku tělesných trestů.

V diplomové práci popíši styly výchovy a výchovné prostředky s nimi související. Zaměřím se na tělesné tresty, a především na faktory ovlivňující jejich použití. Věnovat se budu i důsledkům tělesných trestů z hlediska jejich odpůrců i příznivců. Nedílnou součástí práce bude i stručný výčet legislativy související s tělesnými tresty.

Data získaná provedením kvantitativního výzkumu prostřednictvím dotazníku následně analyzuji z hlediska věku, pohlaví, vzdělání, rodinného stavu a příjmové skupiny a porovnám s výsledky jiných výzkumů nebo s obdobnými poznatky jiných autorů.

Tato práce, nemá pojmout celou problematiku tělesných trestů, ale má prozkoumat a popsat její konkrétní část.

1 Současný stav problematiky

1.1 *Výchova*

V učebnicích pedagogiky se dočteme, že výchova je záměrné působení podněty z prostředí tak, aby bylo dosaženo určitých, poměrně trvalých, pozitivních změn v chování člověka (Průcha, Waltrová, Mareš, 2008).

1.1.1 *Historie výchovy*

Kulturní dějiny provází pozvolná proměna názorů na hodnotu dítěte i na moc a meze jeho výchovy. Od přezíravého, necitlivého a lhostejného postoje se postupně směřovalo ke zdůraznění nové pozice dítěte jako autonomní bytosti, posilované v roli jedinečné osobnosti, která je integrovaná v sociálních strukturách společnosti.

Na úsvitu dějin lidstva přicházelo dítě na svět živelně a valnou hodnotu nemělo. O jeho bytí a nebytí se rozhodovalo jako o věci, což dosvědčuje například otcovo právo veta nad životem nadbytečného či neduživého dítěte, nebo regulace počtu příslušníků kmene a preference žádoucího pohlaví (Gjuričová, Kocourková, Kotek, 2000).

V antice bylo dítě bez práva. Patriae protestas (dítě chápáné jako majetek otce) v Římě dovolovala prodat dítě do otroctví, nebo ho zabít. Až římský zákon z roku 374 začíná klasifikovat zabití dítěte jako vraždu (Dunovský, Dytrych, Matějček, 1995).

Ani středověk nebyl k dětem vstřícnější. Děti ve středověku neměly specifickou pozici, byly součástí skupiny dospělých s minimálními právy. Tato pozice dítěte nevyplývala z necitlivosti dospělých vůči dětem, ale vytvářely ji tehdejší socioekonomické poměry života lidí. Středověké chápání dítěte jako vlastnictví otce podporovala křesťanská ideologie. Dítě bylo otcovi zavázané absolutní poslušností. Středověk neměl žádnou ideu dětství (Lovasová, Schmidová, 2006).

Lhostejnost a necitlivost vůči dětem provází i období humanismu, které pro děti předepisuje řadu omezení a bezvýhradnou kázeň provázenou tělesnými tresty.

Poprvé v dějinách myšlení o výchově dovedl na dítě pohlédnout z hlediska jeho svébytnosti a specifických potřeb Jan Ámos Komenský. Výchova založená na porozumění, nenásilnosti a dobrovolnosti je dle Komenského zárukou správného vývoje celé společnosti. Důležitost dobrého počátku ve výchově jako i hodnotu dítěte „Dítka nejdražší Boží dar a klénat nejpilnějšího opatrování hodny jsou“ Komenský (Komenský, 2007, s. 21) zdůraznil ve své knize *Informatorium školy mateřské* (Kolláriková, Pupala, 2001).

Uvědomění si specifičnosti dětského světa se rodilo velmi pomalu, v 80. letech 17. století poukázal na vrozenou nevinnost dítěte, které formují až dospělí, John Locke. Osmnácté století se stává stoletím debaty o podstatě dítěte. Na jedné straně stál John Wesley, který nabádal rodiče, aby zlomili vůli svého dítěte, aby mohlo být podřízené vůli Boha. Na straně druhé stál J. J. Rousseau (Vaníčková, 2004b).

Rousseau přišel s revoluční myšlenkou, že dítěti se nikdy nemá ukládat trest, ten musí přijít jako přirozený důsledek špatných činů. Vychovatel neměl být trestajícím, měl se pouze přičinit, aby dítě pocítilo neblahé následky špatných skutků. Rousseau kladl důraz na soulad výchovy s přírodou a požadoval její humanizaci (Rousseau, 1967).

V počátcích 19. století ovlivnila život širokých vrstev obyvatelstva průmyslová revoluce. Byla spojená s masovým odchodem lidí z venkova do měst a přeměnou široko rozvětvené rodiny na rodinu úzkou, nukleární. Masové využívání dětské nekvalifikované síly vedlo k zotročování dětí. Na jedné straně společnosti se zformoval obraz továrenského dítěte, které se často zapojovalo do trestné činnosti, a narušovalo tehdy vznikající představu domácího ideálu nově vznikající střední společenské třídy. Ten spočíval v podobě poslušného, ctnostného dítěte, které pravidelně navštěvuje školu a ctí rodiče, učitele a ostatní dospělé (Kolláriková, Pupala, 2001).

Jak sarkasticky poznamenávají Lovasová a Schmidová (Lovasová, Schmidová, 2006), hlavním motivem reformy ve třicátých a čtyřicátých letech 19. století byl fakt, že již zmiňovaný obraz továrenského dítěte nabourával a ohrožoval zidealizované

představy romantického dětství. Sedmdesátá léta 19. století znamenala uzákonění povinné školní docházky ve většině zemí západní Evropy a USA. Tím se „domácí ideál“ středních tříd rozšířil mezi nejširší sociální vrstvy, včetně dělnické. V tomto období se praktikoval ideál tvrdé přísné výchovy ve školách a laskavého mateřského přístupu k dítěti v rodině.

Konec 19. století reagoval na necitlivý postoj k dítěti a způsoby jeho výchovy hnutím za novou výchovu. Tyto reformní snahy myšlenkově navazovaly na pedagogický naturalismus rozvíjený především Rousseauem. Nová výchova není něco, co se musí zvnějšku dítěti vštěpovat, ale je to rozvíjení toho, co si každý s sebou přináší na svět (Kolláriková, Pupala, 2001).

Nová výchova objevila dítě jako svébytnou bytost. Uznání osobnosti a hodnoty dítěte, dalo podnět k boji za práva dětí, která se ve 20. století stala předmětem mezinárodních jednání. Poprvé v roce 1923 v Deklaraci práv dítěte v Ženevě, dále pak v Chartě práv dítěte z roku 1959 a konečně v mezinárodní Úmluvě o právech dítěte, přijaté Valným shromážděním OSN v New Yorku v listopadu 1989.

1.2 *Výchovné styly*

Pod pojmem styl výchovy si představujeme určitou koncepci celkového způsobu výchovy. Na styl výchovy mají vliv nejen obecné zásady a metody vyučování nebo výchovy, ale také osobnost učitele či toho, kdo vychovává, jeho vlastnosti, znalosti a zkušenosti (Hartl, Hartlová, 2009).

1.2.1 Výchovné styly dle Kurta Lewina

Kurt Lewin při svých experimentech prokázal velmi výrazné rozdíly v chování a výsledcích činnosti dětí při různých stylech vedení. Postupy vychovatelů pak rozdělil na autokratický, liberální a demokratický výchovný styl.

Autokratický styl

Též dominantní či autoritativní – pro autokratický výchovný styl jsou typické především příkazy a tresty. Vychovatel má zpravidla malé pochopení pro děti, jejich potřeby a přání a také pro jejich individuální odlišnosti. Děti tak mají malý prostor pro samostatné rozhodování a jednání. Často se stávají závislými na pochvale, snaží se na sebe upoutat pozornost. Tento styl vychovává submisivní, závislé a málo iniciativní osobnosti, někdy také osoby agresivní k autoritám. Dospělý má při autokratickém stylu vedení rozhodující úlohu pro sebehodnocení a prožívání dítěte (Čáp, 1996).

Liberální styl

Též označován francouzskou frází *laissez faire*. Tento výchovný styl se dá také popsat jako slabé vedení. Děti jsou řízeny jen velmi málo nebo vůbec, nejsou na ně kladeny téměř žádné požadavky, a pokud přece jen ano, není kontrolováno jejich splnění. Děti z jednání vychovatele vycítí nezáměr a lhostejnost. Důsledkem takového výchovného stylu je to, že děti vykazují velmi nízký výkon, jejich pozornost bývá roztržena a charakter kvůli neexistenci norem nemá příležitost se rozvíjet. Ve skupině převládá nejistota a chaos vedoucí k velkým časovým ztrátám a malé efektivitě společné práce (Čáp, 1990, 1996).

Demokratický styl (sociálně integrační)

Demokratický výchovný styl bývá často označován jako nejvhodnější. Představuje určitou kombinaci výše popsaných stylů. Učitel či vychovatel zde méně přikazuje než u stylu autokratického, děti spíše podněcuje k samostatné činnosti a podporuje jejich iniciativu. Ve skupinách se často diskutuje, učitel má tedy větší přehled o přáních a potřebách dětí a o jejich individualitě a má tak pro ně větší pochopení. Vychovatel na děti působí spíše vlastním příkladem než spoustou příkazů. Jako nejlepší bývá tento styl volen proto, že vytváří příznivou citovou atmosféru a důvěru mezi lidmi a také učí spolupráci mezi lidmi. Tento styl nejvíce pomáhá rozvíjet sociálně zralou osobnost (Čáp, 1990).

1.2.2 Dvoukomponentový model rodičovského zpevnování

Teorie dvoukomponentového modelu rodičovského zpevnování v sobě spojuje výchovný styl spolu s rodičovskými postoji. Autoři (Stapf, Hermann, Stapf, Stacher, 1972; in Čáp, 1996) vycházejí z teorie učení, z rozlišení pozitivního a negativního zpevnování (odměnou a trestem). Podle toho rozlišují dva typy výchovy:

- Orientace rodičů na přísnost:

omezuje aktivitu dítěte, děti jsou úzkostnější, méně tolerantní k druhým lidem, konformnější k uznávaným zásadám. Dítě se při tomto způsobu výchovy snaží vyhýbat trestům, proto neriskuje, přijímá názory autority a je konformní. Vytváří se u něho syndrom „hodného dítěte“ (Čáp, 1996).

Přílišná úzkost, které je dítě vystavené, ho svazuje, odvádí pozornost od procesu učení a klade velké nároky na jeho nervový systém. Neustálé omezování svobody se stává kontraproduktivním, dítě se brání a tomuto boji věnuje veškerou energii a pozornost (Matějček, Z., 2000).

- Orientace rodičů na odměny a tresty:

vyskytuje se spíše v rodinách s vyšším sociálním statutem, kde má matka vyšší vzdělání. Podpora a pochvala ve výchově orientují dítě na příkazy a odměny za jejich plnění, aktivita dítěte se neomezuje. Dítě hodnotí mnoho osob a věcí kladně, má optimistický pohled do budoucnosti, dobrou slovní zásobu a školní prospěch. Dítě je sociálně obratné, má dobré chování a vyjadřování. Je oblíbeným sociálním partnerem a je proto oblíbené i ve skupině vrstevníků. Již v rodině se formuje syndrom dítěte „milého, sociálně obratného“ (Čáp, 1990).

1.2.3 Analyticko – syntetický model

Tento model zdůrazňuje nezbytnost emočního vztahu ve výchově. Všímá si nejen systému odměn a trestů, ale především osobního vztahu dospělého s dítětem, který je základním momentem ve způsobu výchovy a souvisí s respektem k osobnosti a hodnocením člověka. Autoři rozlišují 4 typy výchovného řízení (silné, střední, slabé, rozporné) a 4 typy emočního vztahu k dítěti (záporný, záporně kladný, kladný a extrémně kladný). Kombinací těchto typů řízení a emočních vztahů vzniknou kvalitativně specifické formy chování rodičů – typy výchovy, jejichž důsledkem je určité chování dítěte (Čáp, 1993).

1.3 Výchovné prostředky

Cílem rodičovské výchovy je vychovat „hodné“ dítě, tj. dítě, které nedělá to, co by nemělo dělat, ale naopak dělá to, co by mělo dělat, je milé, slušné a schopné přizpůsobit své chování sociální situaci.

Předškolní dítě akceptuje taková pravidla chování, jaká mu prezentují uznávané autority. Přijme jakékoli normy, o jejich kvalitě neuvažuje a ani toho není schopné. Normy mu usnadňují orientaci v sociálním prostředí a jsou rovněž důležité pro rozvoj vlastní identity, protože umožňují vymezit obsah žádoucího chování, jehož hodnota musí být opakovaně potvrzována pozitivními reakcemi pro něho důležitých autorit. (Vágnerová, 2000b).

Podněty z prostředí, které jsou k výchovnému cíli záměrně uváděny v činnost, se nazývají výchovné prostředky. Základní dva výchovné prostředky jsou odměna a trest. Podmínkou jejich účinnosti je citový vztah mezi rodiči a dětmi (Matějček, 2005).

Hodnota výchovné odměny a trestu je pro každé dítě poněkud jiná v závislosti na jeho osobnosti a situaci, za níž k výchovnému zásahu dochází. Přesto, ale existuje několik pravidel, jak by se mělo s výchovnými prostředky zacházet.

- Výchovné odměny a tresty by měly být přiměřené osobnosti dítěte a jeho věku. Obecně platí zásada, že s postupujícím věkem dítěte ztrácejí na účinnosti ty výchovné prostředky, které jsou vázány na nějaké tělesné pocity.
- Výchovné prostředky by měly být dítěti vždy srozumitelné. Trest za neznámou vinu uvádí dítě ve zmatek a napětí.
- Soustava výchovných prostředků by měla být bohatá a členitá. Pokud by rodiče reagovali na každý prohřešek či úspěch stejně, a nedokázali by své projevy spokojenosti stupňovat, přestane dítě za nějakou dobu tyto zákroky vnímat a přijme je jako neměnnou, osudem souzenou nutnost.
- V používání odměn a trestů je nutná důslednost, nedůslednost uvádí dítě ve zmatek a vychovatele v jeho očích snižuje (Matějček, 2000a).

1.3.1 Odměna

Odměna je jedním z nejstarších a nejpoužívanějších prostředků výchovy, vedoucích k modifikaci chování (Hartl, Hartlová, 2009).

Pod pojmem odměna ve výchově si lze představit různé formy pochvaly, poskytnutí nějaké výhody, projevy sympatie, zájmu, uznání a lásky (Výrost, Slaměník, 1998).

Matějček (Matějček, 1996) považuje za účinnou odměnu to, co dítě jako odměnu přijímá, onen příjemný pocit uspokojení, který bychom si rádi co nejdéle udrželi, a který bychom si rádi co nejdříve zopakovali.

Při používání systému odměn počítá vychovatel s tím, že ocenění a odměnění správného chování má povzbudivý vliv na příští projevy dítěte. Prekopová (Prekopová, Schweizerová, 2003) potvrzuje, že ze strachu před trestem dítě neudělá zdaleka tolik práce, jako pro uspokojení z radosti těch, které má rádo, pochvala se tak stává jedním z neúčinnějších povzbuzovacích prostředků. Vyjádření pochvaly má dle Matějčka (Matějček, 2003) větší účinnost, když je zcela neformální, způsob, kterým projevujeme uspokojení má být upřímný a odpovídat naší osobnosti i dané situaci.

1.3.2 Trest

Trest je, jak uvádí Hartl a Hartlová (Hartl, Hartlová, 2009), záporný podnět nebo jejich souhrn, situace vyvolávající nelibost či bolest. Trest znamená ukončení určité reakce, aniž by nabízel reakci jinou; výsledkem je, že může vzniknout reakce ještě méně žádoucí, např. strach, odpor k trestající osobě nebo agresivní chování.

Matějček (Matějček, 2000a) připomíná, že trest není to, co jsme si jako trest pro dítě vymysleli, ale to, co dítě jako trest prožívá. Onen nepříjemný a zahanbující pocit, kterému bychom se chtěli pro příště vyhnout. Obvykle se, dle Matějčka (Matějček, 2000a), vyskytuje shoda mezi tím, co vychovatel za trest pokládá, a co dítě jako trest přijímá.

Je důležité si uvědomit, že trest utlumuje, zastavuje špatné chování, ale nebuduje to správné. Teprve odměna učí dítě, co správného má dělat (Matějček, 2000b).

Tresty mají různé podoby nebo formy: tělesné tresty, okřiknutí, pohružka, výčitky, zákaz nějaké zajímavé činnosti, pokárání, ale i jasný signál nezájmu nebo chvíle ignorování tzv. time-out (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Autoři (Matějček, 2000a, Vaníčková, 2004b) se shodují na třech základních funkcích trestu:

- náprava škody

Trest je aktem spravedlnosti a je důležité, aby dítě plně porozumělo svému provinění. Trest vyžaduje rozvahu a klid, aby se dospělá osoba nedala strhnout k trestání za svoje pocity, zklamaná očekávání, svoji rozmrzelost apod. Způsobilo-li dítě svým jednáním nějakou škodu, měla by být trestem napravena. Trest by měl být ukládán tak, aby ho dítě bylo schopno splnit.

- zabránění opakování

Trest používá ke korekci jednání učení špatnou zkušeností. Trestající předpokládá, že když určité jednání provází pravidelně nepříjemný zážitek, dítě si dá pozor a takové jednání nebude opakovat. Je třeba připomenout, že takový postup u některých dětí selhává. Od nápadu k činu je u nich příliš krátká cesta, takže se

nestačí upamatovat na minulé nepříjemné zážitky. Zde je nutné se takových trestů vyvarovat, abychom nenastartovali spirálu nekončících neúčinných trestů.

- zbavení viníka pocitu viny

Zproštění viny je nedílnou součástí trestu a doporučuje se tuto část neodkládat, protože prožívání pocitu viny je velmi bolestivé. Sejmutí viny z dítěte vede k pocitu úlevy. Důležité je, aby dospělá osoba dále dítěti nepřipomínala jeho prohřešek, protože ten měl být trestem anulován, a dítě by mělo být uchráněno před opakovaným připomínáním prohřešku a vybavováním bolestivých pocitů.

Na závěr Matějček (Matějček, 2005) zdůrazňuje, že i v trestu musí být vyjádřen osobní vztah k dítěti. Dítě musí vědět, že je máme rádi. Musí prožít pocit osvobození a smíření, na který se pak dále může výchovně navázat.

1.4 Determinanty výchovného stylu

Proč se odměny a tresty v našich rukou neřídí jenom objektivními pravidly, proč jednáme s dítětem různě? Jak Matějček (Matějček, 2000a) připomíná, aby výčet faktorů ovlivňujících výchovu byl objektivní, musíme připustit i vliv okamžité nálady a celkového duševního stavu. Jinak budeme samozřejmě jednat, když jsme rozčileni, jinak, když jsme v radostném stavu. O našem chování k dětem rozhoduje i společenská situace, ve které se nacházíme.

Nejhlouběji a nejpodstatněji, na tom se shoduje více autorů (Matějček, 2000a; Čáp, Mareš, 2001; Buss, Plomin, 1995), rozhoduje o našem výchovném chování celá naše osobnost.

V rodičovském působení se odráží postoje k dítěti, které prošly dlouhým vývojem, a byly ovlivněny i vztahem k vlastním rodičům a tím, jak se k nim jako k dětem vlastní rodiče chovali (Čáp, Mareš, 2001).

Dalším činitelem, který ovlivňuje způsob výchovy, jsou předchozí zkušenosti rodičů. Buss a Plomin (Buss, Plomin, 1995) zařazují do této skupiny determinant kromě zkušeností rodičů ze svého dětství i vliv masových médií. Obraz rodičovství a vztahu

mezi dospělými a dětmi, který je v masmédiích prezentován, tvoří součást představ o výchově ve smyslu ideálního působení.

Velmi důležitou složkou, která ovlivňuje rodičovské chování k dítěti, je temperament rodičů. Vysoce aktivní rodiče budou již od raných fází vývoje dítěte vyhledávat kontakt s dítětem, budou ho stimulovat a reagovat pozitivně na jeho činnost. Budou také ve větší míře přejímat kontrolu nad jeho aktivitou. Naopak rodiče s tendencí k letargii vydají mnohem méně energie na vyhledávání kontaktu s dítětem a také na jeho iniciaci, budou mít tendenci dítě méně kontrolovat a ovládat, v extrémních případech se může jednat až o zanedbávání (Lacinová, Škrdlíková, 2008)

Jiným závažným činitelem v utváření výchovných postojů je celková úroveň nadání, čili inteligence vychovávajícího. Jeho schopnost pochopit všechny okolnosti, za kterých se dítě provinilo, ale i snaha se vzdělávat a opatřovat si nové informace o výchově (Matějček, 2000a).

Nezastupitelné místo mezi výchovnými činiteli má i životní filozofie vychovatelů. Každý máme nějakou soustavu hodnot, jichž si vážíme, jichž chceme v životě dosáhnout, a tím je mezi jiným určován i výchovný cíl, který si pro své dítě stanovíme (Matějček, 1996).

Podstatnou roli v procesu utváření určitého způsobu výchovy hraje samo dítě. Od narození reaguje na chování a požadavky svých rodičů podle vrozených dispozic a tím poskytuje dospělým zpětnou vazbu. V optimálním případě je rodič schopen zpětnou vazbu v podobě charakteristických projevů dítěte smysluplně vyhodnocovat, posoudit a eventuálně změnit svoje postoje a chování k dítěti (Lacinová, Škrdlíková, 2008).

Stejně jako každý lidský jedinec, prochází postupně různými stadii vývoje, i výchova v rodině. Její podoba velmi úzce souvisí se stupněm vývoje jak dítěte samého, tak jeho rodičů jako jednotlivců a dále také se stadiem, v němž se v dané chvíli nachází partnerský vztah rodičů. Můžeme říci, že dva zdroje rodičovského chování (předchozí zkušenosti a temperament rodičů) ovlivňují jeho utváření ještě v těhotenství a po celou dobu výchovného působení, tedy do doby, než se dospívající dítě osamostatní a úspěšně dokončí separaci od rodičů. Avšak s narozením dítěte vstupuje do celého procesu nový faktor a tím je působení dítěte, tedy jeho vlastní chování, jež modifikuje a tvaruje

chování rodičovské, jak jsem popsala výše. Podle Busse a Plomina (Buss, Plomin, 1995) lze rozlišovat takzvané prvotní praktiky, které provázejí dítě zhruba do jednoho roku věku, a jejichž základ spočívá v tomto období především v roli pečovatelské. Postupně se zvyšuje podíl role výchovné a socializační (což zjednodušeně znamená, jakým způsobem dítě uvádíme do světa pravidel a norem, které platí v konkrétní společnosti). Prvotní výchovné praktiky se jeví významně závislé na předchozím učení a zkušenostech vychovatelů. Sami rodiče jsou během svého vlastního vývoje vystavováni modelu rodičovského působení, a tak si osvojují vzorce rodičovských odpovědí, které později imitují (částečně i v dětském věku při hře „na maminku a tatínka“). Jako primární zdroj existují v některých rodinách přímé instrukce většinou o náplni a jednotlivých aspektech mateřské role, které jsou předávány rodiči děvčatům. Sekundárním pramenem pak mohou být informace přijímané z knih, časopisů, denního tisku, vysílání televize, rozhlasu a také z filmové tvorby. Knihy, periodika, televizní nebo rozhlasové pořady a filmy se buď přímo věnují otázkám výchovy a péče o děti, nebo jsou tyto informace například v uměleckém díle skryty.

1.5 Tělesné tresty

Využívání různých forem násilí na ukáznění dětí je společné všem kulturám a vyskytuje se po celém světě. V naší společnosti jsou tělesné tresty akceptovány jako vyjádření tvrdé, autoritativní výchovy, se kterou má převažující většina dospělé populace osobní zkušenosti. V posledních letech stoupá citlivost společnosti vůči všem formám interpersonálního násilí a násilí ve výchově začíná být vnímáno jako nepatřičné chování, které je v rozporu se základními potřebami dítěte pro jeho zdravý rozvoj a také je v rozporu s jeho právy (Vaníčková, 2004a).

1.5.1 Postoje k tělesným trestům a jejich prevalence v ČR a ve světě

Ve zprávě Úřadu vlády České republiky z roku 2009 se konstatuje, že v České republice neexistují souhrnná statistická validní data o násilí na dětech. Z dostupných údajů vyplývá, že Česká republika se svými daty vyrovná evropskému kontextu. Například v roce 2007 bylo evidováno celkem 5 435 trestných činů, které byly spáchány na dítěti, přičemž největší skupinu zde tvořily násilné a mravnostní trestné činy (Úřad vlády ČR, 2009a).

V rámci vládního projektu „Stop násilí na dětech“ proběhl na konci roku 2009 na území ČR výzkum s cílem zjistit, jak občané ČR vnímají tělesné tresty dětí a jejich uplatňování ve výchovném procesu. Z výsledků výzkumu jednoznačně vyplývá, že v České republice převládá mezi občany tolerance k tělesným trestům. Polovina z nich (49,9 %) je toho názoru, že tělesný trest sice nevychovává, ale v některých situacích je nejlepším řešením. Tento názor je v české populaci nejvíce rozšířený. Čtvrtina populace (24,8 %) je k tělesným trestům ještě tolerantnější a plácnutí nebo facku ve výchově připouštějí. Domnívají se, že v tomto případě nejde o tělesný trest. Více než jedna desetina (11,0 %) občanů zastává ještě vyhraněnější názor. Myslí si, že tělesný trest byl, je a bude součástí výchovy. Extrémní stanovisko zastává 6,0 % dotázaných. Ztotožňují se s tvrzením, že je: „škoda každé rány, která padne vedle“. Platí tedy, že naprostá většina občanů ČR (91,7 %) vyjádřila ve větší nebo menší míře toleranci k uplatňování tělesných trestů ve výchově, z nich největší část (cca 50 %) si je vědoma, že tělesný trest nevychovává, avšak v některých situacích je nejlepším řešením. Jen 8,3% občanů ČR zastává stanovisko, že tělesné tresty nepatří do výchovy a uvádí, že by je nikdy nepoužili. Tuto skupinu občanů lze jednoznačně zařadit mezi zásadní odpůrce tělesných trestů dětí a jejich uplatňování ve výchově (Úřad vlády ČR, 2009b).

Výzkumná studie Univerzity Karlovy – 3. lékařské fakulty, kterou provedla MUDr. Vaníčková na souboru 1540 dětí ve věku 10-11 let, z toho 886 žijících v Praze a 654 v okresním městě nebo na vesnici uvádí, že v roce 2004 pouze 13,6 % dětí nebylo nikdy tělesně potrestáno (facka, výprask, kopanec, nebo silnější rána), přičemž jedna čtvrtina těchto tělesně trestaných dětí byla potrestána způsobem, který naplňuje definici

týrání (bito předmětem 25,8 %, bito na citlivou část těla 21,3 %, má po výprasku na těle stopy 27,2 %). (Vaníčková, 2004b).

Tělesné tresty, jak jsem již uvedla výše, jsou světovým fenoménem. Tělesně trestané děti žijí ve většině společnosti. V souvislosti s globální iniciativou „Endcorporal punishment“, byla mapována situace tělesných trestů na celém světě. V následujícím textu uvádím výsledky z některých států.

Z dat sebraných v období 2006–2008 vyplývá, že dětská úmrtnost, pro věkovou skupinu 0–19 let, v důsledku nedbalosti, týrání nebo fyzického útoku byla způsobena: v 83 % v Rumunsku, v 74 % v Japonsku, v 71 % v Maďarsku a Belgii, v 65 % v Nizozemí, v 50 % v Rakousku ve 47 % v České republice, ve 45 % v USA, ve 36 % v UK a v 16 % v Itálii domácím násilím (Secretariat calculations using WHO mortality database, 2009).

Studie provedená v **Austrálii** v roce 2007 ukázala, že 41 % dotázaných je přesvědčeno, že plácnutí je účinné při formování chování dětí, 69 % souhlasí s nutností někdy plácnout zlobivé dítě, 71 % své děti občas plácne (Australia concerns a survey of parents in Queensland, 2008).

Pro 77 % **Belgičanů** je přijatelné plácnutí dětí, 19 % uvedlo, že pro ně není přijatelný tělesný trest v žádném případě. **Kanadská** studie z roku 2004 uvádí, že 64 % respondentů podporuje použití síly při výprasku neukázněného dítěte, přičemž 50 % rodičů uvedlo, že používají lehké tělesné tresty (facka) a 6 % přiznalo používání bolestivých tělesných trestů. Ve studii z roku 2002 provedenou v **Chile**, popisují matky používání fyzického trestu takto: 51 % naplácalo dítěti na zadek rukou, 39 % třáslo s dítětem, 27 % kroutilo uchem dítěte, 24 % tahalo dítě za vlasy, 18 % bilo dítě předmětem na zadek, 13 % plácló dítě přes tvář nebo hlavu, 12 % bylo dítě pěstí, 3 % štípla dítě (Economic and Social Research Council, 2008).

Vládní studie provedená v roce 2001 v **Německu** ukazuje, že 54 % rodičů často používalo "menší" tělesné tresty (například bití a plácnutí), 17 % uvedlo časté používání "těžších" tělesných trestů, 28 % rodičů se uchylovalo k použití disciplinárních sankcí a "pokud to bylo možné" nevyužilo tělesných trestů (Violencestudy, 2010).

Dle výsledku z roku 1999 podporuje pouze 10 % **švédských** rodičů používání tělesných trestů (Economic and Social Research Council, 2008).

Vládou garantovaný výzkum z let 1998–2001 ukázal, že v **Anglii** použilo 58 % rodičů menší fyzický trest (plácnutí) a 9 % bolestivý fyzický trest. Pro 50 % Angličanů je vždy přijatelné plácnutí dítěte (Office of the Government of theUK, 2001).

1.5.2 Definice tělesného trestu

Tělesný trest je úmyslné či záměrné způsobení bolesti atakem na tělo pro kázeňský přestupek (Radda Barnen, 2001). Forma tělesných trestů je rozmanitá, některé tresty jsou typické pro rodinu, jiné pro školu či jiné sociální prostředí.

Tělesný trest je charakterizován tím, že:

- porušuje tělesnou integritu dítěte
- s přibývajícím věkem dítěte ztrácí na účinnosti (odměny a tresty vázané na tělesné pocity vnímají pouze děti ve věku batolete)
- je provázen stresem
- děti, které se učí nápodobou, ukládají do paměti tělesné násilí jako metodu řešení složitých životních situací
- zvyšuje pohotovost dítěte k agresivnímu chování
- primitivní tresty zatlačují dítě k primitivní reakci a brzdí tak jeho vývoj
- vede k naučenému postoji bezmoci a podřízenosti (Vaníčková, 2004b).

1.5.3 Typy tělesných trestů

V současnosti se rozlišují dvě kategorie tělesných trestů, které se mohou vyskytovat samostatně nebo společně.

1. Tělesné násilí a tresty zahrnující bití dítěte rukou nebo předmětem (např. vařečkou, vodítkem, páskem, bičem, botou), kopání, třesení, nebo házení dítětem,

škubání nebo tahání za vlasy, nucení dítěte k pobytu v nepohodlné nebo nedůstojné pozici, nebo přinucení dítěte k nadměrné fyzické aktivitě, pálení nebo jizvení dítěte (Vaničková, 2009).

2. Pokořující nebo ponižující trestání, které má různé formy jako jsou psychologické tresty, slovní napadání, zesměšňování, izolace, nebo ignorování dítěte. Ačkoli výzkumy týkající se tělesných trestů tuto problematiku nezachycují, děti mají tendenci tvrdit, že násilné slovo může být stejně bolestivé jako bití (Save the Children, 2009).

Mezi typy tělesných trestů existuje značná variabilita, zde přináším jejich základní výčet.

přímé násilí v podobě rány na kteroukoli části těla dítěte, jako je bití, výprask a bičování, s nebo bez použití předmětu

ostatní přímé útoky na dětské tělo:

- jako je štípání, tahání za uši nebo vlasy, kroucení kloubů, střihání, řezání a holení vlasů, řezání nebo propichování kůže, nošení nebo tahání dítěte proti jeho vůli
- využití škodlivých látek, pálivých nebo ledových materiálů, vody, kouře (včetně slzného plynu), exkrementů nebo moči tak, aby se stupňovaly bolest, strach, znechucení nebo ztráta důstojnosti (UNICEF, 2010)

nepřímé násilí:

- prostřednictvím vyhrožování, zneužívání moci dospělých, jejich autority, nucení dítěte vykonávat bolestivé nebo ponižující činy, jako je držení rovnováhy po delší dobu, klečení na kamenech, výdrž ve stoje nebo vsedě ve zkroucených polohách (Save the Children, 2009)
- úmyslné zanedbávání fyzické potřeby dítěte, tam, kde je to určeno jako trest
- využívání nebezpečných úkolů, jako trestu, nebo za účelem disciplíny, včetně těch, které jsou nad rámec dětské síly nebo dítě uvádějí do styku s nebezpečnými nebo nehygienickými látkami (zametání nebo kopání na horkém slunci, nechráněné čištění toalet)

- věznění, včetně uzavírání do uzavřeného prostoru, svázání, vyvolávání situací navozujících stav paniky (Vaníčková, 2009)

Jakýkoli jiný úkon, páchaný na těle dítěte za účelem trestu nebo disciplíny, který děti samy definují jako tělesné tresty nebo jsou identifikované prostřednictvím vědeckých participativních výzkumů s dětmi (Save the Children, 2009).

V souvislosti s otázkou tělesných trestů bych chtěla zmínit syndrom třeseného dítěte, Shaken Baby Syndrome, označující souhrn zdravotních potíží, které bývají způsobeny prudkým třesením a cloumáním s kojencem nebo malým dítětem. Poprvé byl popsán na počátku sedmdesátých let lékařem J. Caffeyem (Dunovský, Dytrych, Matějček, 1995). Zdůrazňuji ho proto, že nešetrné třesení, které mnozí považují za mírný tělesný trest, může mít za následek poruchy sání nebo polykání, zhoršení nebo ztrátu sluchu, zraku, záchvatová onemocnění, poškození mozku (které může vést k mentální retardaci, poruchám řeči nebo učení), autismus, kognitivní poruchy a poruchy chování, paralýzu, srdeční zástavu a smrt (National center on Shaken Baby Syndrome, 2007).

Přestože se při zkoumání problematiky tělesných trestů pozornost zaměřuje především na rodiče, je důležité si uvědomit, že si tyto postoje zachovávají, i když pracují v sektoru, kde se s dětmi setkávají oficiálně. Proto se děti, které přicházejí do kontaktu s dospělými ve školách, institucích sociálních služeb, systému soudnictví ve věcech mladistvých, v nevládních organizacích, ve zdravotnických zařízeních atd. budou v mnohých případech setkávat s disciplínou, která zahrnuje i jistou formu fyzických trestů (UNICEF, 2010).

1.6 Faktory ovlivňující použití tělesných trestů

Jak Čáp s Marešem (Čáp, Mareš, 2001) připomínají, výchova není pouze jednosměrným a záměrným působením rodičů na děti, ale probíhá mezi nimi vzájemná interakce, jakési spolupůsobení, spoluutváření. Z uvedeného vyplývá, že i když se budu příčinami použití tělesných trestů zabývat zvláště u rodičů a u dětí, jedná se o vztah,

kterého se účastní obě strany. Každé rozdělení je umělé a přistupuji k němu pouze z důvodů větší přehlednosti.

1.6.1 Determinanty dítěte

Jedním z účastníků vztahu je dítě, které se často stává terčem agresivního chování prostě proto, že je bezmocné, závislé a slabší (Vaníčková, Hadj-Mousová, Provazníková, 1995).

Dále, jak popisují Lovasová, Schmidová, (Lovasová, Schmidová 2006) byly vysledovány určité znaky ve vývoji a v chování dětí, které mohou, za určitých podmínek, zvyšovat riziko, že budou častěji vystavovány fyzickému trestání. V zásadě se jedná o děti, které nějakým způsobem nenaplnují očekávání svých rodičů:

- děti, u nichž byl narušen proces přirozeného připoutání (attachment), např. nechtěné dítě, problematický průběh těhotenství, narození dítěte nepreferovaného pohlaví nebo vzhledu (Dunovský, Dytrych, Matějček, 1995)
- děti, vyžadující komplikovanou péči: předčasně narozené děti, děti zvýšeně plačící, neresponsivní, špatní jedlíci nebo děti s vrozenou vadou nebo specifickými potřebami, hyperaktivní děti (Vágnerová a kol., 2000a)
- děti, které mají problémy se zvládnutím určitých vývojových stádií: nezvládnutí toaletního tréninku, špatná adaptace na školu
- odlišné děti“ – tato odlišnost může být jak zjevná (tělesné postižení), tak skrytá dítě, které je méně přitažlivé nebo méně inteligentní než ostatní děti (Kocourková, 2000)
- děti, které vymáhají uspokojování svých potřeb provokujícím chováním, činí tak proto, že jim jejich rodiče běžně nevěnují dostatečnou pozornost (Vágnerová, 2000a)

Konkrétní způsoby chování rodičů k dětem jsou poznamenány i tím, že rodiče mají sklon pohlížet na tělesný trest jako na nejvhodnější pro děti v předškolním věku a

nejméně vhodný pro kojence a pro děti ve věku 5 let a starší (Day et al., 1998; Duvall & Booth, 1979; Flynn, 1998; Rohnerova et al. 1991; Socolar & Stein, 1995 in Gershoff, 2002). Z výsledku studií vyplývá nepřímá úměra mezi věkem dětí a používáním tělesného trestu (Day et al., 1998, Holden et al., 1995; Loeber et al., 2000; Mahoney, Donnelly, Lewis & Maynard, 2000 in Gershoff, 2002), přičemž míra tělesného trestání klesá výrazněji, od dětského věku do adolescence (P. Cohen & Brook, 1995; Frick et al., 1999, S. Jackson et al., 1999, Straus & Stewart, 1999 in Gershoff, 2002). Dětský věk bývá také spojen s větší krutostí tělesného trestu. Rodiče uvádějí použití závažnější formy tělesného trestu (tj bití na zadek s předmětem, údery mířené na obličej, hlavu, nebo uši, štípání).

Rodiče často očekávají různá chování od chlapců a dívek, a proto reagují rozdílně na stejné chování v závislosti na pohlaví dítěte (Huston, 1983 in Gershoff 2002). Autoři předpokládají, že chlapci jsou tělesně sankcionováni více proto, že se zapojují do chování, které vyvolává tělesné tresty (např. agrese) více než dívky, nebo proto, že rodiče mají gender-založené přesvědčení a očekávání od svých dětí, např., že rodiče chtějí, aby jejich synové byli „tvrďáci“ (Rubl & Martin, 1998 in Gershoff, 2002).

1.6.2 Determinanty vychovávajícího

Zdrojem různého chování rodičů může být jejich osobnost, jejich vlastní vývoj nebo kulturní a sociální podmínky, v nichž rodina žije. Podstatným je také partnerský vztah k sobě navzájem (Vaničková, Hadj-Mousová, Provazníková, 1995).

Osobnost jednoho či obou rodičů se podílí na jejich chování k dítěti. Příčinou negativního chování k dítěti může být charakterová či emocionální odchylka, která rodiči zabraňuje vytvořit si kladný vztah ke komukoli, včetně vlastního dítěte. Především rodiče s depresivní symptomatologií byli, dle Gershoff (Gershoff, 2002) opakovaně spojováni se zvýšenou závislostí na používání tělesných trestů při ukázkování svých dětí. Může se jednat také o jedince s duševní poruchou, ale jak podotýká Kocourková (Kocourková, 2000), psychopatologie ve smyslu vážné duševní

poruchy se vyskytuje pouze v 10 % případů, častěji se vyskytuje nezralá osobnost rodičů s rysy egocentrismu, narcistické patologie a nedostatečné sebekontroly.

Také dle temperamentu rodičů lze předpovědět pravděpodobnost použití tělesného trestu. Rodiče s tendencí k agresivnímu a asociálnímu chování mají sklony používat tělesný trest ve větší míře, než rodiče bez těchto tendencí (Matějček, 2000a).

Vlastní zkušenosti z dětství jednoho nebo obou rodičů jsou podstatným činitelem jejich chování k vlastnímu dítěti. Zkušenosti z chování vlastních rodičů, vzorce chování, které se budoucí rodič naučil ve své rodině, způsoby řešení situací, které přejal nápodobou či identifikací se svými rodiči, ovlivňují podstatně jeho chování jako rodiče (Vaníčková, 2004b). Gershoff (Gershoff, 2002) připomíná, že myšlenka vhodnosti a účinnosti tělesných trestů pochází z velké části z mezigeneračního přenosu.

V e své analýze Gershoff (Gershoff, 2002) dále dokládá, že použití tělesných trestů je ovlivněno věkem rodičů. Mladší rodiče používají spíše tělesné tresty než starší rodiče a používají je častěji (Culp et al., 1999; Den et al., 1998, Giles-Sims et al., 1995; Gunnoe & Mariner, 1997; Kelley et al., 1993, Straus & Stewart, 1999; Wissow, 2001, Xu et al., 2000 in Gershoff 2002). Dále diferencuje chování rodičů dle jejich pohlaví. Matky uvádějí používání tělesných trestů ve větší míře než otcové. Ovšem Straus (Straus, Stewart, 1999) ve své studii tvrdí, že pokud jsou matky primární pečovatelky a tráví se svými dětmi dvojnásobek času než otcové, procenta otců by bylo třeba zdvojnásobit na ekvivalent času. To by zvýšilo procento pro otce na více než 100 %.

Vaníčková (Vaníčková, Hadj-Mousová, Provazníková, 1995) považuje za zvláště důležitou okolnost působící na použití tělesného trestu kvalitu romantického vztahu. Nešťastné partnerství, nebo protichůdné vztahy zdá se, vyvolávají použití tělesných trestů rodiči, také rodiče v disharmonickém nebo zneužívajícím manželství častěji využívají tělesné tresty. Vágnerová (Vágnerová, 2000a) se zmiňuje o významu situačních faktorů, které působí jako spouštěč násilného chování. Typickou variantou je tzv. Médein komplex, kdy jeden partner trestá druhého prostřednictvím dítěte.

Rodinný stav sám o sobě také může ovlivnit použití tělesného trestu rodiči, pravděpodobně stres rodičů samoživitelů může vyvolat spoléhání se na tělesné tresty (Gershoff, 2002).

1.6.3 Sociálně kulturní faktory

Rodiny jsou součástí sociálních a kulturních systémů, které mohou mít vliv na modely rodinné interakce (Elder, Nguyen, & Caspi, 1985; Goodnow & Collins, 1990; McLoyd, 1990; Parke & Buriel, 1998 in Gershoff, 2002), z části diktují hodnoty, dovednosti a schopnosti požadované po budoucích dospělých, které rodiče předávají svým dětem prostřednictvím socializace. Tak je celkový styl rodičovské výchovy dítěte, včetně pravděpodobnosti používání tělesných trestů, zčásti určován souborem rodičovských přesvědčení, cílů a očekávání spojených s jeho nebo jejím modelem rodičovství.

Chování rodičů vůči vlastnímu dítěti závisí rovněž na specifitějších normách platných v konkrétním sociálním prostředí. Rodiče méně vzdělání, žijící v nižších sociálně ekonomických vrstvách, budou zřejmě používat jiné způsoby výchovy než rodiče s vyšší úrovní vzdělání. Různé studie zjistily negativní asociace mezi sociálně ekonomickým statusem (SES) tzn. příjmem, úrovní vzdělání nebo pracovním postavením a použitím tělesných trestů při výchově. Jak SES klesá, míra využití tělesného trestu rodiči vzrůstá Straus (Straus, Stewart, 1999).

Rozdíly v sociálních normách nabývají na důležitosti při posuzování různých kulturních, etnických a náboženských vlivů na volbu výchovných prostředků. Jak dokládá Gershoff (Gershoff, 2002), zejména konzervativní protestantská příslušnost a konzervativní náboženské víry jsou spojeny s častějším použitím tělesného trestu. Konzervativní protestanští rodiče připisují méně negativních důsledků tělesnému trestu, než rodiče jiných náboženských orientací (Gershoff et al., 1999 in Gershoff 2002).

Výzkum Strause (Straus, Stewart, 1999) dokazuje, že Afro – Američané používají tělesné tresty více než ostatní etnické skupiny. Existuje debata o tom, zda

schvalování a používání tělesných trestů Afro-Američany je dědictví jejich kultury před zotročením, nebo dědictví fyzické brutality, které byli Afro-Američané vystaveni během otroctví.

1.7 Důsledky tělesných trestů

Tělesné tresty byly a jsou součástí rodičovské výchovy. Účinky tělesných trestů na děti se mohou lišit. Tělesný trest má různý dopad na děti v různých fázích vývoje. Vzhledem k tomu, že je méně normativní pro děti školního věku, může na ně mít silnější dopady než na děti předškolního věku. (Day et al., 1998 in Gershoff, 2002)

Primárním cílem většiny rodičů udělujících tělesné tresty je okamžitá náprava špatného chování dítěte. Výzkumy potvrdily, že tělesný trest je rozhodně účinný při zajištění krátkodobé poslušnosti (Nevsom, Flavell, & Rincover, 1983 in Gershoff 2002).

Ačkoliv okamžité uposlechnutí může být hlavním cílem, pro dlouhodobou socializaci je důležitější podpora rozvoje vnitřní kontroly dítěte. Internalizaci morálky dítětem zvyšují takové postupy rodičů, které využívají minimální moc, podporují volbu a autonomii a poskytují vysvětlení žádoucího chování (Kuczynski & Hildebrandt, 1997 in Gershoff, 2002).

1.7.1 Důsledky dle odpůrců tělesných trestů

Tělesný trest, jak uvádí Millerová (Millerová, 2001) představuje riziko pro bezpečný vývoj osobnosti dítěte, protože:

- učí násilí
- ničí jistotu pocitu bezvýhradné lásky, bezpečí a přijetí
- je příčinou úzkosti v očekávání dalšího útoku
- vyvolává v dítěti zlobu, vztek, hněv, které spouští touhu po pomstě
- nutí dítě k akceptaci nelogických argumentů

- otupuje citlivost a soucit
- učí dítě, že nezasluhuje respekt
- učí dítě, že trest a násilí jsou projevy lásky
- učí dítě popírat pocity

Gershoff (Gershoff, 2002) na teorii sociální kontroly vysvětluje, že tělesné trestání rodiči narušuje vztah rodič-dítě a snižuje motivaci dítěte internalizovat hodnoty rodiče a společnosti, což vede k nízkému stupni sebekontroly. Bolestivá povaha tělesného trestu může u dětí evokovat pocity strachu, úzkosti a zlosti. Jestliže jsou tyto emoce zobecněné na rodiče, mohou zasahovat do pozitivního vztahu rodič-dítě tak, že se dítě začne rodiče bát a vyhýbat se mu. Potenciál tělesného trestu ničit vztah rodič-dítě je považován za hlavní nevýhodu jeho používání. (Bugental & Goodnow, 1998; Grusec & Goodnow, 1994; Maccoby & Martin, 1983; Sazemi, Mumme & Campos, 1998 in Gershoff, 2002).

Narušení vztahu dětí k rodičům potvrzuje i studie Vaníčkové (Vaníčková, 2004b), ze které vyplývá, že pětina dětí neví, jestli mají rády své rodiče. Vaníčková se domnívá, že děti prožívají v důsledku vystavení tělesným trestům rodiči emocionální trauma.

Přestože existuje málo teoretických studií popisujících zákonitosti, kterými by tělesný trest vedl k ohrožení duševního zdraví, krutý trest (včetně tělesného trestu) má významnou souvislost s depresivní symptomatologií a distresem u adolescentů. (McLoyd, Jayaratne, Ceballo, & Borquey, 1994 in Gershoff, 2002). Tělesné tresty jsou u dětí spojeny se snížením sebedůvěry a asertivity a s prohloubením pocitů poníženosti a bezmocnosti (Baumrind & Blaf, 1967; Lasky, 1993 in Gershoff, 2002). Gershoff (Gershoff, 2002) předpokládá, že pokud má tělesný trest nesmazatelný vliv na duševní zdraví dětí, je možné očekávat i souvislost tělesného trestu se sníženou kvalitou duševního zdraví dospělých.

Jestliže tělesné trestání rodičem vede dítě k tomu, aby pohlíželo na agresi nebo násilí jako legitimní, je pravděpodobnější, že se uchýlí k agresi a násilí během konfliktů se svými dětmi a partnery. U rodičů, kteří byli tělesně trestáni, a pokračují v této praxi u svých dětí, mluvíme o mezigeneračním přenosu agrese v blízkém vztahu (Fry, 1993;

Herrenkohl, & Toedter, 1983, Holden, Thomson, Zambarano, & Marshall, 1997, Simons, Whitbeck, Conger, & Wu, 1991 in Gershoff, 2002).

Za významné riziko spojené s používáním tělesných trestů při výchově mnozí autoři považují možnou provázanost tělesného trestu a týrání. Někteří rodiče, jak připomíná Vaníčková (Vaníčková, 2004b), přiznávají, že jejich pokusy usměrnit dítě nebo „dát mu za vyučenou“, přešly v týrání.

V následujícím přehledu shrnuji všechny statisticky významné souvislosti mezi dětským chováním a užitím tělesných trestů, tak jak je ve své metaanalytické studii vyhodnotila Gershoff (Gershoff, 2002).

Souhrnný přehled nežádoucího chování a zkušeností signifikantně spojených s použitím tělesných trestů

Chování/zkušenosti	studie
Dlouhodobá poslušnost	13 z 15 studií dokazují velmi malou pravděpodobnost dlouhodobé poslušnosti
Agrese v dětství	27 z 27 studií prokazuje zvýšenou hladinu agrese
Pravděpodobnost týrání dítěte	10 z 10 studií dokládá zvýšené riziko týrání dítěte
Kvalita vztahu rodič/dítě	13 ze 13 studií došlo k závěru zhoršené kvality vztahu mezi rodičem a dítětem
Kvalita duševního zdraví v dětském věku	12 z 12 studií prokazuje poruchy duševního zdraví dětí
Pravděpodobnost týrání budoucího manžela	5 z 5 studií dokládá významnou spojitost s týráním partnera nebo vlastních dětí

Chování/zkušenosti	studie
Delikvence a asociální chování v dětství	12 z 13 studií prokazuje spojitost s nárůstem delikvence a asociálního chování
Agrese v dospělosti	4 ze 4 studií došlo k závěru zvýšené agresivity v dospělosti
Asociální chování v dospělosti	4 z 5 studií prokazuje významnou spojitost s kriminálním a asociálním chováním
Duševní zdraví v dospělosti	8 z 8 studií dokládá spojitost se zhoršením kvality duševního zdraví v dospělosti
Krátkodobá poslušnost	3 z 5 dokládá okamžitou poslušnost

1.7.2 Důsledky dle odpůrců legislativního zákazu tělesných trestů

Jen málokterá problematika vzbuzuje takovou diskusi i mezi odbornou veřejností jako názory na možná rizika využití tělesných trestů. Autoři Paolucci a Violato ve své analýze dokazují, že vystavení tělesným trestům nezvyšuje riziko rozvoje patologií v oblasti emoční, kognitivní a behaviorální (Paolucci, Violato, 2004).

Autoři své tvrzení dokazují na dvou teoretických modelech enviromentálním a temperamentovém. Na nich vysvětlují vliv tělesných trestů na lidské chování (Paolucci, Violato, 2004).

Enviromentální model předpokládá, že tělesně trestané děti se učí, že násilí je vhodný postup pro řešení konfliktů mezi lidmi. Násilné postupy jsou pak dítětem

napodobovány. Na základě tohoto modelu studie agresivního chování usuzují, že agresivní rodiče mají agresivní děti, protože dítě internalizovalo vzorce chování trestajících rodičů. Alternativní vysvětlení poskytuje temperamentový model, který předpokládá, že dítě s dispozicemi k agresivnímu chování, je více tělesně trestáno. Z uvedeného vyplývá, že tělesné trestání je reakcí na agresi dítěte, ne její příčinou (Muller, 1995).

1.8 Tělesné tresty versus týrání

Hranice mezi tělesným trestáním a týráním dítěte je v praxi poněkud nejednoznačná a její vymezování je poměrně složitá záležitost. Zejména kruté a degradující trestání dětí velmi často přechází do fyzického týrání. Mezi tyto hraniční tresty patří například všechny formy krutého bití, ale také kopání, třepání a třesení, házení dětí, škrábání, štípání, pálení, řezání, polévání horkou či ledovou tekutinou, nucené požití horkého nápoje, mytí dětských úst nebo očí mýdlem, přivazování dítěte, dlouhodobé klečení dítěte, odpírání jídla a tekutin, vyvolávání situací navozujících stav paniky, kruté vyhrožování (Vaničková, 2009).

Tělesný trest může naplnit definici týrání, jestliže splní některý z atributů definice, kterou poprvé formulovala skupina amerických lékařů, a která byla později přijata Výborem pro práva dětí OSN a úřadovnou WHO pro týrání dětí. Tělesný trest je dle této definice týráním, dochází-li k potrestání za pomoci předmětu (vařečka, řemen, vodítko na psa atd.), je-li bití směřováno na citlivé části těla (hlava, břicho, oblast genitálií, dlaně a plosky nohou), nebo také tehdy zůstávají-li na těle stopy po ranách (otoky, modřiny, škrábance, pohmožděniny) (Vaničková, 2004a).

Rozdíl mezi tělesným trestem a tělesným týráním vyjádřil Henry Kempe, který prosazoval myšlenku, že rozdíl nejlépe vystihuje příměr trestající ruky na zadečku batolete a ranou na tvář jinocha. Henry Kempe poprvé identifikoval syndrom bitého dítěte (battered child sy) v roce 1962 (Vaničková, 2004b).

Tělesné týrání je definováno jako tělesné ublížení dítěti, anebo nezabránění ublížení nebo utrpení dítěti, včetně úmyslného otrávení nebo udušení dítěte, a to tam, kde je důvodné podezření, že zranění bylo způsobeno úmyslně, anebo že mu nebylo zabráněno (Kocourková, 2000).

Nejvýznamnější charakteristiku týrání tvoří dvě skutečnosti:

- dítěti někdo ubližuje, ono tím psychicky i fyzicky trpí a tato zkušenost ohrožuje jeho další vývoj
- osoby, které dítě týrají, jsou velmi často jeho rodiče, kteří by měli naopak představovat jistotu a bezpečí

Riziko ohrožení dítěte je zvýšené v rodinách, kde jsou vztahy mezi jejími členy narušené, lidé spolu dostatečně nekomunikují. Chybí vzájemná podpora, převažuje napětí a nespokojenost, problémy se řeší agresí. Násilí vůči dítěti je projevem nashromážděného napětí, které rodina nedokáže řešit jinak (Vágnerová, 2000a).

Dalšími rizikovými faktory tělesného týrání jsou obvykle okolnosti zahrnující určitou patologii na straně rodičů a vulnerabilitu dítěte.

Fyzicky týrané dítě bývá obvykle mladší, často mladší než tři roky. Jeho pláč může být podnětem, který u určitého typu rodičů vyvolává zlost a nevladatelnou agresí. Okolnosti, které, jak připomíná Kocourková (Kocourková, 2000), také přispívají k riziku, bývají spojovány s nízkou socioekonomickou úrovní rodiny, se sociálním a ekonomickým stresem.

Ubližování, které je jednoznačně negativním projevem, přináší dítěti nejen aktuální trýzeň, ale ovlivňuje i jeho očekávání do budoucnosti. Významným důsledkem chování rodičů je postupná fixace negativního sebehodnocení a z něho vyplývajícího nedostatku sebedůvěry a sebevědomí. Děti vystavené tělesným útokům nemají ani v pozdějším věku dostatečnou sebeúctu a snadněji přijímají ponižující chování ostatních. Vzhledem k tomu, že tyto děti zažily sociální interakci spojenou s bolestí, selhávají v oblasti sociální adaptace a bývají i mimo rodinu odmítány nebo zavrhovány (Vágnerová, 2000a).

Nejdůležitější důsledek rodičovské agrese spatřuje Pöthe (Pöthe, 1999) v tom, že způsob jakým rodič své dítě vychovává, víceméně odpovídá způsobu, jakým se k němu choval jeho vlastní rodič.

1.9 Tělesné tresty a legislativa

Názory na tělesné tresty u dětí se různí – zatímco někde je to podporovaný výchovný prostředek, jinde je to čin postavený mimo zákon. Lze ale říci, že se odborníci na celém světě více méně shodují, že každá forma tělesného trestu je porušením práv dítěte, a nevhodným zásahem do integrity jeho osobnosti.

1.9.1 Tělesné tresty a legislativa – svět

V současnosti je jakékoli tělesné trestání dětí explicitně zakázané zákonem v jednadvaceti zemích světa. Mezi první země, které uzákonily takový zákaz, patřily skandinávské země: Švédsko (1979), Finsko (1983), Norsko (1987). Následovaly je Rakousko (1989), Kypr (1994), Dánsko (1997), Lotyšsko (1998) a Chorvatsko (1999). V roce 2000 přijali zákaz tělesných trestů v Bulharsku, Německu a Izraeli a v roce 2003 se k této skupině přidal i Island. Zákaz tělesných trestů mají od roku 2004 uzákoněn v Maďarsku a Rumunsku a od roku 2006 v Řecku. Úplný zákaz tělesných trestů přijaly v roce 2007 Nizozemí, Nový Zéland, Portugalsko a Španělsko. Poslední zemí, kde byl legislativou upraven zákaz tělesných trestů, je Lucembursko v roce 2008 (Save the Children, 2008).

Významný krok směrem k zákazu tělesných trestů zaznamenali také v Itálii. V roce 1996 prohlásil Nejvyšší soud v Římě všechny tělesné tresty za protiprávní, což zatím není uzákoněno (Vaníčková, 2004b).

V Austrálii je úroveň tělesného trestu, který může být na dítě uplatněn, regulována zákonem: fyzické trestání dětí za účelem dosáhnout u nich poslušnosti je

dovoleno pouze, pokud se jedná o tzv. rozumný tělesný trest, jehož intenzita by se dala hodnotit jako mírná, a je použita za účelem napravit chování dítěte. Pochopitelně „rozumný tělesný trest“ je termín, který lze jen těžko přesně definovat. Je potřeba brát v úvahu různé relevantní faktory, které podle zákona zahrnují: věk dítěte, postavu (tělesné proporce), zdravotní stav dítěte a jeho mentální status, důvod potrestání a jeho formu a také poškození způsobené dítěti (Lovasová, Schmidová, 2006).

V USA nejsou tělesné tresty zakázány, v některých státech však je povolena pouze určitá forma, např. trestání vařečkou. Od roku 2004 umožňuje trestní zákoník Kanadě rodičům používat tělesné tresty na děti ve věku 2 až 12 let, ale ne s použitím předmětů a nezahrnující facku, nebo údery směřující na hlavu (Save the Children, 2008).

Na přijímání zákazu tělesných trestů, především v poslední dekádě minulého a na začátku tohoto století, mělo významný vliv přijetí Úmluvy o právech dítěte. V současnosti existuje několik orgánů OSN, které při podporování zákazu tělesných trestů vychází především z článků 19 (státy úmluvy učiní všechna potřebná opatření k ochraně dětí před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením, nebo zneužíváním), 28 (kázeň ve škole má být zajišťována způsobem slučitelným s lidskou důstojností), 37 (garantuje dítěti ochranu před mučením, krutým nebo ponižujícím zacházením či trestáním) Úmluvy o právech dítěte. Pravděpodobně nejvýznamnější je Výbor pro práva dítěte, mezinárodní autorita kontrolující implementaci Úmluvy do praxe jednotlivých států (Vaničková, 2004a).

Na mezinárodní úrovni se problematice práv dětí, včetně tělesných trestů, věnuje kromě OSN i Rada Evropy. Evropská úmluva o lidských právech ve článku 3 říká, že nikdo nesmí být objektem mučení nebo nelidského a ponižujícího zacházení či trestání. Článek 8 zdůrazňuje právo soukromý a rodinný život, jehož součástí je respektování fyzické integrity jednotlivců (Kancelář Evropského soudu pro lidská práva, 2010).

Dalšími nástroji Rady Evropy při prosazování zákazu tělesných trestů jsou Evropská sociální charta čl. 17 (právo matek a dětí na sociální a hospodářskou ochranu) a doporučení Výboru ministrů R(85)4 o násilí v rodině, které vyzývá k omezení, či zákazu tělesných trestů v rodině. V roce 2001 vzniklo v Radě Evropy dobrovolné

sdružení expertů, představitelů vlád členských zemí a nevládních organizací pod názvem Fórum pro děti a rodiny. Sdružení si klade za cíl prosazování a realizaci právních reforem vedoucích k úplnému zákazu tělesných trestů ve všech státech EU (Úřad vlády ČR, 2009a).

1.9.2 Tělesné tresty a legislativa – ČR

Součástí právního řádu ČR jsou dva zásadní dokumenty týkající se dětských práv. Úmluva o právech dítěte (1. 1. 1993) a Listina základních práv a svobod (16. 12. 1992). Jejich ustanovení mají přednost před zákonem, což vyplývá s článku 10 Ústavy České Republiky (Zákony online, 2005).

Úmluvu o právech dítěte jsem zmiňovala výše. Jen bych doplnila, že Výbor pro práva dítěte OSN prohlásil tělesné tresty za neslučitelné se zásadami úmluvy. Listina základních práv a svobod se dotýká problematiky tělesných trestů především ve dvou článcích. Ve článku 7, bodu 2 říká, že nikdo nesmí být vystaven ponižujícímu zacházení nebo trestu, některé formy tělesného trestu však toto právo porušují. Článek 32 zajišťuje zvláštní zákonnou ochranu rodičovství, rodině, dětem a mladistvým (Zákony ČR online, 2004).

V České republice, jak upozorňuje Liga lidských práv (Liga lidských práv, 2006), dosud nedošlo k výslovnému legislativnímu zákazu tělesných trestů používaných rodiči a veškerými dalšími osobami, v jejichž momentální péči se dítě nachází. Existují pouze dvě poměrně vágní vymezení rodičovské zodpovědnosti v zákoně o rodině a úprava v rámci přestupkového práva.

Zákon o rodině stanoví, že rodiče mají právo užít přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte.

Zákon o přestupcích obsahuje zvláštní kategorie přestupku na úseku práce a sociálních věcí, které rovněž v obecné formě definují postižitelné chování, jež může být naplněno právě použitím tělesného trestu, např. použití nepřiměřeného opatření vůči dítěti v úmyslu ponížit jeho lidskou důstojnost (Liga lidských práv, 2006).

Tělesné trestání vyšší intenzity pochopitelně může být kvalifikováno z pohledu trestního práva jako naplnění skutkové podstaty příslušného trestného činu: ublížení na zdraví, týrání svěřené osoby apod. (Vaničková, 2004b).

Většina rodičů v České republice fyzické tresty stále používá jako výchovný prostředek. Byť je výchova dětí násilím diskutabilní, a časté a zejména kruté tělesné tresty, se pro děti mohou stát doživotním traumatem, je fyzické trestání dětí jistou „českou tradicí“. Rodiče, kteří bijí své děti, tak byli sami vychováváni. I v tomto ohledu se projevuje negativní vliv stereotypů, jejich mezigenerační přenos. Dalším faktorem podílejícím se na přetrvávání výchovných návyků je nedostatek kampaní aktivizujících debatu o zvýšení povědomí o této otázce jako o problému hodném pozornosti. V České republice dosud nebyla provedena otevřená kampaň a vyvolána široká celospolečenská diskuse o násilí ve výchově dětí.

2 Cíl práce a hypotézy

2.1 Cíl práce

Primárním cílem práce je zmapovat postoje rodičů k používání tělesných trestů při výchově předškoláků.

Dalším cílem je analyzovat zjištěné údaje z hlediska věku, vzdělání, pohlaví, rodinného stavu a příjmové skupiny.

2.2 Hypotéza

V rámci výzkumu byly vysloveny dvě hypotézy:

H1: Rodiče předškoláků považují tělesný trest za přiměřený výchovný prostředek.

H2: Vzdělání rodičů ovlivňuje použití tělesného trestu méně než vlastní zkušenost z dětství.

3 Metodika

3.1 *Operacionalizace pojmů*

Předškolní věk

Předškolní období trvá od tří do šesti let. Konec této fáze není určen jen fyzickým věkem, ale také sociálně, nástupem do školy. Charakteristickým znakem tohoto období je identifikace s emocionálně významnou autoritou (rodičem). V rámci identifikace dítě zcela nekriticky akceptuje veškeré hodnoty a projevy rodičů bez jakékoli další diferenciaci (Vágnerová 2000b).

Tělesný trest

Tělesný trest je úmyslné či záměrné způsobení bolesti atakem na tělo pro kázeňský přestupek. Za tělesný trest jsou obecně považovány: facka, pohlavek, výprask rukou či jiným předmětem, kopanec, herda do zad, rána pravítkem nebo ukazovátkem, odhození, třesení, praštění hlavou o zeď, štípání, tahání až vytrhávání vlasů, kroucení ušním boltcem, údery různými předměty do hlavy, tzv. burák (prudké přejetí palcem po zadní straně krku), škrčení, cvrnkání do ucha, stoj na hanbě v předpažení, klečení, kliky a dřepy, kroucení ruky, píchání špendlíkem, přivazování ke stolu nebo stromu, svazování končetin, zalepování úst leukoplastí apod. (Lovasová, Schmidová, 2006).

Výchovný prostředek

Podněty z prostředí, které jsou k výchovnému cíli záměrně uváděny v činnost, se nazývají výchovné prostředky. Základní dva výchovné prostředky jsou odměna a trest. Podmínkou jejich účinnosti je citový vztah mezi rodiči a dětmi (Matějček, 2005).

3.2 *Předvýzkum*

Před vlastním výzkumem proběhl předvýzkum, při kterém bylo osloveno deset rodičů předškolních dětí v bydlišti výzkumníka. Pomocí techniky polostandardizovaného rozhovoru byla ověřena reakce skupiny respondentů na účel výzkumu. Zároveň byla z důvodů srovnatelnosti výsledných dat zkoumána srozumitelnost, jednoznačnost otázek a ochota respondentů na tyto otázky odpovídat (Disman, 2007).

Technika polostandardizovaného rozhovoru byla zvolena, protože poskytla tazateli možnost co nejvýhodněji využít čas k rozhovoru. Současně umožnila rozhovor provést strukturovaněji, což ulehčilo porovnání výsledků. Rozhovor pomocí návodu pomáhal udržet zaměření rozhovoru, ale zároveň umožnil dotazovanému uplatnit vlastní názory, perspektivy a zkušenosti (Hendl, 2005).

Pro rozhovor byl připraven soubor otázek, který se shodoval s otázkami připravenými pro dotazníkové šetření.

Otázky byly rozděleny do několika tematických celků tak, aby co nejúčelněji naplňovaly cíl výzkumu:

- V úvodu rozhovoru byla zařazena skupina otázek, která identifikovala pohlaví, věk, rodinný stav, vzdělání, výši příjmů a věru respondenta.
- Druhá skupina otázek byla zaměřena na stručnou charakteristiku jejich předškolních dětí z hlediska počtu, věku a pohlaví.
- Třetí skupina otázek měla zjišťovat zkušenost respondentů s tělesnými a alternativními tresty.
- Čtvrtou skupinu tvořila pouze jedna otázka se dvěma cíli: 1) uvolnit respondenty před sérií nepříjemných a citlivých dotazů, tzv. nárazník (Disman, 2007) 2) zkoumat znalost Úmluvy o právech dítěte.
- Pátá skupina otázek tvořila významový celek mapující používání alternativních a tělesných trestů respondenty.

- Šestá skupina otázek zjišťovala názory respondentů na účinnost a přiměřenost tělesných trestů.
- Závěrem byla zařazena uklidňující otázka zjišťující informovanost o vládní iniciativě „Stop násilí na dětech“.

Díky provedenému předvýzkumu na vzorku cílové populace se podařilo minimalizovat možné chyby, které by mohly vzniknout nevhodně zvolenými dotazy. Zároveň se podařilo vytipovat nepříjemné a pro respondenty citlivé otázky, před které bylo následně v dotazníku (viz Příloha 1: dotazník) umístěno ujištění, že: „Je-li pro Vás tato nebo jakákoli jiná otázka nepřijatelná, nemusíte odpovídat.“

Tím předvýzkum splnil svou funkci.

3.3 Použitá metoda

V rámci výzkumu byla použita kvantitativní metoda sběru dat dotazování, technika dotazníku. Dotazník je standardizovaným souborem otázek, jež jsou předem připraveny na určitém formuláři (Bártlová, Sadílek, Rothová, 2008). Dotazník byl zvolen, protože umožňuje poměrně snadno získat informace od velkého počtu jedinců v krátkém čase s poměrně malými náklady. Tato technika zajišťuje také relativně přesvědčivou anonymitu (Disman, 2007).

Respondenti obdrželi dotazník během předávání dětí v mateřské škole. Respondenti nebyli nijak časově omezováni. Měli možnost odnést si dotazník domů a odevzdat jej v příštích dnech, případně jej zaslat v elektronické podobě. Dotazník byl k dispozici ve schránce elektronické pošty, ke které bylo respondentům poskytnuto heslo. Respondenti byli instruováni o účelu výzkumu, způsobu vyplňování dotazníku a možnostech jeho odevzdání. Respondentům bylo zdůrazněno, že vyplnění dotazníků je dobrovolné, anonymní a pouze pro účely výzkumu. Dotazníky byly vybírány osobně výzkumníkem, kromě výzkumníka nebylo dovoleno nikomu do vyplněných materiálů nahlížet, v souladu se zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů byly považovány za důvěrné (Portál veřejné správy ČR, 2003).

Osobní distribuce a sběr dotazníků byly provedeny pro zvýšení jinak velice nízké návratnosti dotazníkové techniky sběru dat (Disman, 2007).

V úvodu dotazníku bylo oslovení, které seznamovalo respondenty s účelem dotazníku a způsobem jeho vyplňování. Obsahem tohoto oslovení bylo také mé jméno, název fakulty a ujištění o anonymitě respondentů.

Dotazník tvořilo 26 výzkumných otázek. Jednalo se o otázky uzavřené, které nabízely soubor různých alternativ, ze kterých respondenti vybírali. Navržené alternativy musely představovat kompromis mezi ztrátou informace, která každou standardizaci provází, a zároveň musely představovat vyčerpávající soubor odpovědí. Všechny alternativy se musely vzájemně vylučovat, respondenti nesměli mít možnost zvolit více než jednu alternativu z navrhovaných možností (Disman, 2007). Pro otázky, ve kterých byl úplný výčet kategorií nemožný, byla zvolena polouzavřená forma otázek s kategorií jiná, jiné. Pokud by se po sběru dat vyskytovala nějaká odpověď v této kategorii více často, bylo by možno výzkum o tuto kategorii doplnit (Disman, 2007).

3.4 Charakteristika výzkumného souboru

Kvantitativním výzkum s využitím techniky sběru dat dotazník byl proveden na souboru respondentů, rodičů předškolních dětí. Soubor respondentů byl vybrán náhodným kvótním výběrem v pražské mateřské škole. Kvótou při výběru byl předškolní věk dětí, který byl operacionalizován, s dolní hranicí tři a horní hranicí šest let. Celkem bylo v období března, dubna 2010 osloveno 101 respondentů.

Výzkum v mateřské škole probíhal na základě dohody s vedoucími pracovníky. Ti byli nejdříve kontaktováni elektronickou poštou a poté následovala osobní návštěva výzkumníka, při které jim byl vysvětlen účel výzkumu a zároveň jim byl poskytnut vzor dotazníku.

3.5 *Metoda zpracování dat*

Data získaná během výzkumu prostřednictvím techniky standardizovaného dotazníku byla roztříděna a analyzována. Výsledky byly zpracovány pomocí programu Microsoft Office Excel 2003 do tabulek a grafů. Při porovnávání zkoumaných jevů bylo použito absolutních čísel a procentuálního zastoupení. Grafy a tabulky byly následně slovně okomentovány.

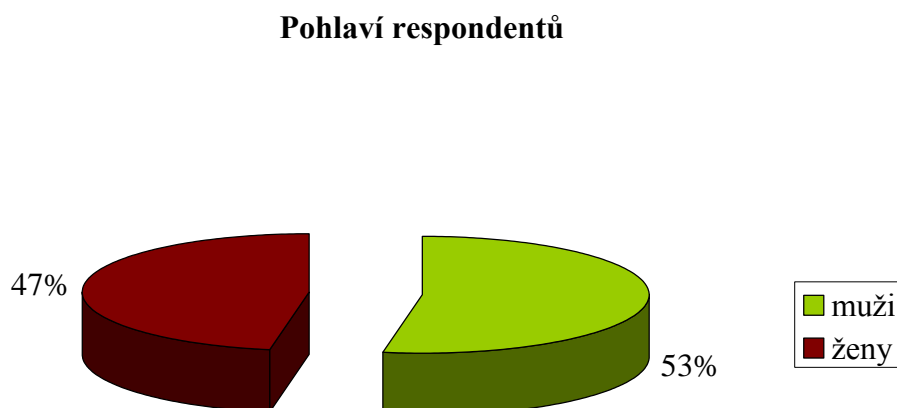
4 Výsledky

Během realizace kvantitativního výzkumu, který probíhal v březnu a dubnu 2010, byl osloven 101 rodič v pražské mateřské škole. Od tohoto počtu respondentů bylo získáno 53 úspěšně vyplněných dotazníků. Návratnost činila 52,5 %. Šest respondentů využilo možnosti neodpovídat na určitou otázku, což bude u těchto otázek zmíněno. Sedm respondentů využilo možnosti alternativního podání elektronickou poštou.

4.1 Rozbor jednotlivých otázek

V úvodu dotazníku byla zařazena skupina otázek, která identifikovala pohlaví, věk, rodinný stav, vzdělání, výši příjmů a věru respondentů.

Graf 1

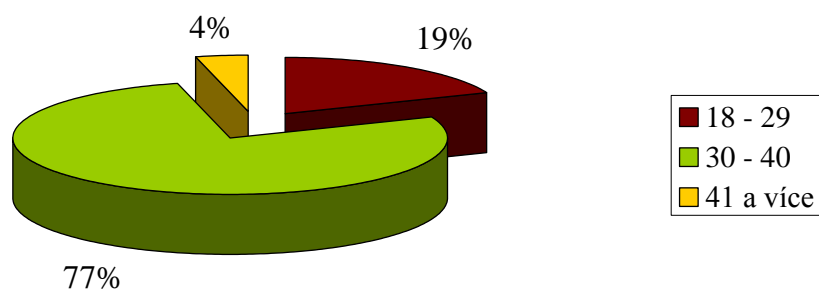

Zdroj: vlastní výzkum

Ve výzkumném souboru bylo pohlaví zastoupeno v poměru 47 % žen a 53 % mužů. Což v absolutních číslech činilo 28 mužů a 25 žen.

Graf 2

Věková struktura souboru

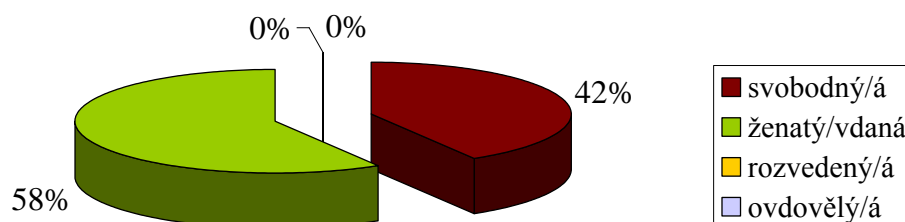

Zdroj: vlastní výzkum

Pro účely výzkumu byl věk respondentů rozdělen do tří kategorií. Více než tři čtvrtiny (77 %) zkoumaného souboru tvořili respondenti ve věku 30 – 40 let. Zastoupení v dalších kategoriích bylo 19 % (18–29 let) a 4 % pro kategorii 41 a více let. Což vyjádřeno v absolutních číslech činilo 41, 10 a 2 respondenti.

Graf 3

Struktura rodinného stavu

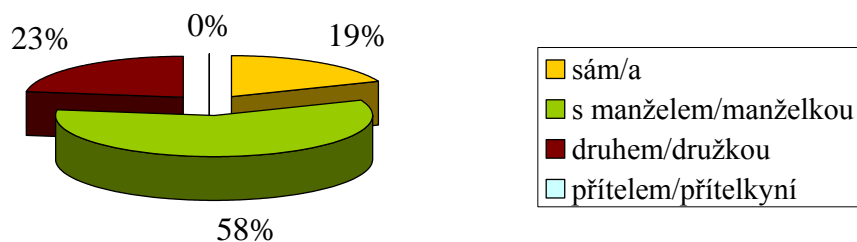

Zdroj: vlastní výzkum

V souladu s cíli výzkumu byl identifikován i rodinný stav respondentů. Ve výzkumném souboru byly téměř rovnocenně zastoupeny dva typy rodinného stavu: ženatý/vdaná 58 % a svobodný/á 42 %. Což v absolutních číslech činí 31 a 22 respondenti. Rodinné stavy rozvedený/á a ovdovělý/á ve výzkumném souboru, jak je z grafu patrné, zastoupeny nebyly.

Graf 4

Způsob péče o dítě

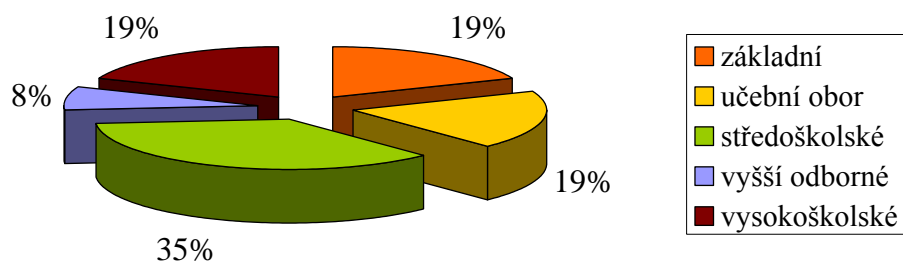

Zdroj: vlastní výzkum

Tento graf tvoří s předchozím významový celek. V rámci výzkumu byl ve shodě s jeho cílem přesně zjišťován způsob péče o dítě. Více než polovina respondentů 58 % (31) uvedla, že o své dítě pečují s manželem/manželkou, 23 % (12) respondentů se o dítě stará s druhem/ družkou a 19 % (10) respondentů odpovědělo, že o své dítě pečují samo, žádný respondent neuvedl, že o dítě pečují s přítelem/přítelkyní.

Graf 5

Vzdělání respondentů

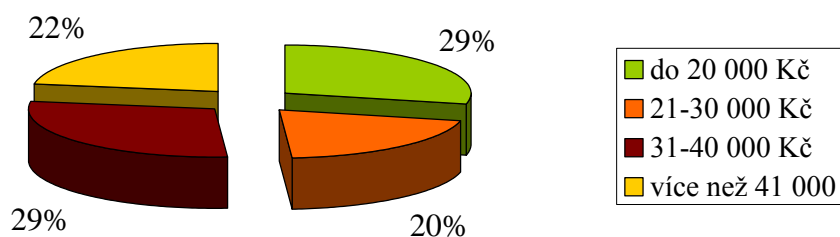

Zdroj: vlastní výzkum

Oslovený soubor respondentů reprezentoval všechny varianty vzdělání. Nejméně bylo zastoupeno vyšší odborné vzdělání: 8 % (4) respondentů. Shodný podíl tvořili respondenti se základním, vysokoškolským vzděláním a učebním oborem: 19 % (10) respondentů. Ve výzkumném souboru bylo nejvíce zastoupeno středoškolské vzdělání: 35 % (19) respondentů.

Graf 6

Výše rodinného příjmu

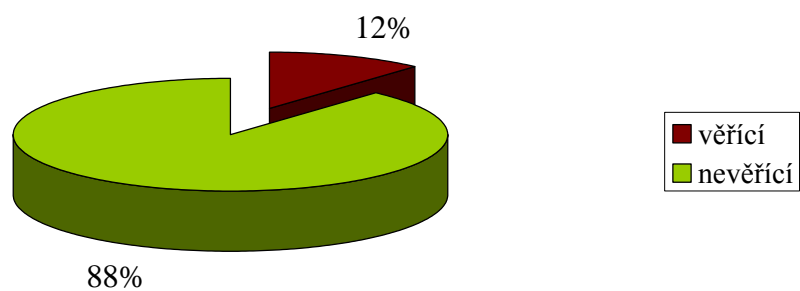

Zdroj: vlastní výzkum

Pro účely výzkumu byla výše rodinného příjmu rozdělena do čtyř kategorií, které byly v souboru téměř shodně zastoupeny. Příjmová kategorie do 20 000 Kč a kategorie 31-40 000 Kč byly zastoupeny 29 % (14) respondenty. Příjem nad 41 000 Kč uvedlo 22 % (11) respondentů a příjem 21-30 000 Kč 20 % (10) respondentů. Na otázku týkající se výše rodinného příjmu neodpověděli čtyři respondenti.

Graf 7

Reliozita souboru

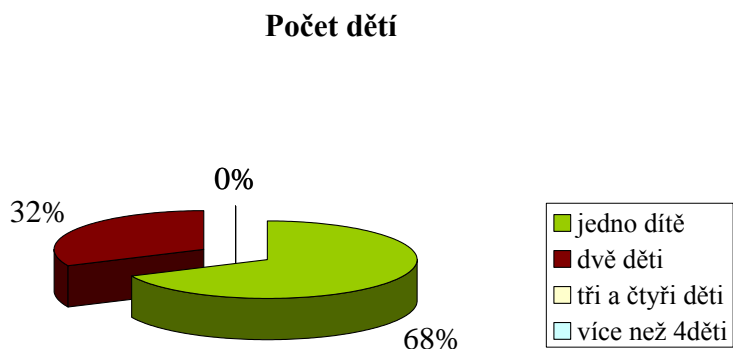

Zdroj: vlastní výzkum

Pro účely tohoto výzkumu byla víra indexována jako tvrzení respondentů, že jsou věřící, případně nevěřící. Většina respondentů 88 % (45) uvedla, že je nevěřící, 12 % (6) respondentů uvedlo, že jsou věřící. Dva respondenti na otázku týkající se víry neodpověděli.

Dále následovala série otázek zaměřených na stručnou charakteristiku dětí respondentů.

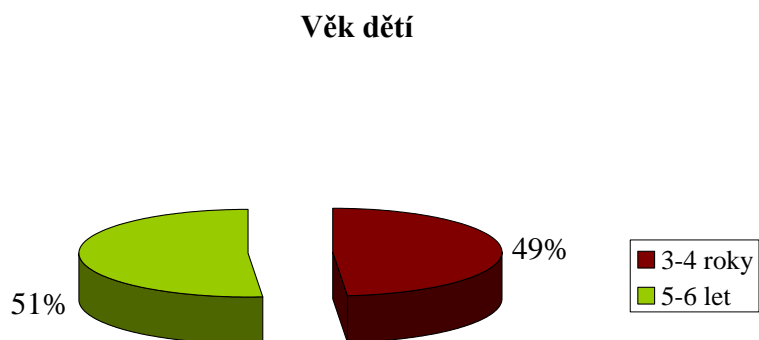
Graf 8

Zdroj: vlastní výzkum

Jedno dítě mělo 68 % (36) respondentů, dvě děti 32 % (17) respondentů. Tři a více dětí neuvedl žádný respondent.

Graf 9

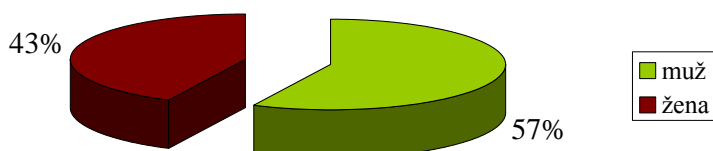

Zdroj: vlastní výzkum

Z celkového počtu 70 dětí jich bylo 51 % (36) ve věku 5–6 let a 49 % (34) ve věku 3–4 roky.

Graf 10

Pohlaví dětí

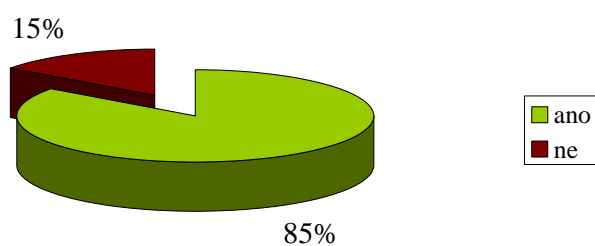
Zdroj: vlastní výzkum

Ve výzkumném souboru bylo rovnoměrné zastoupení pohlaví dětí: 57 % (40) chlapců a 43 % (30) dívek.

Třetí skupina otázek mapovala zkušenost respondentů s různými typy výchovných prostředků.

Graf 11

Použití tělesných trestů rodiči respondentů

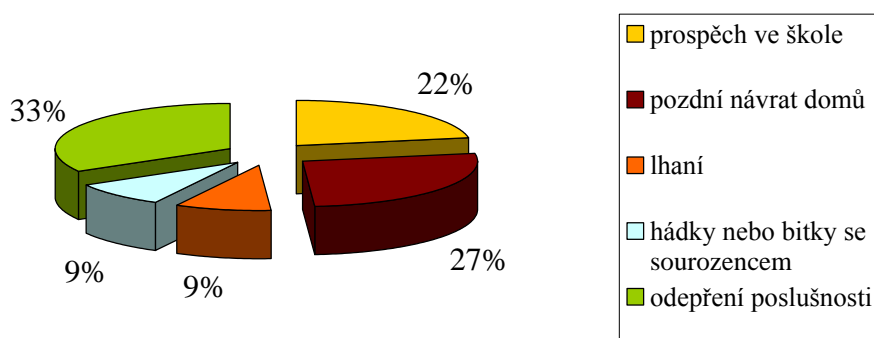

Zdroj: vlastní výzkum

Celkově bylo někdy za život od rodičů tělesně ztrestáno nějakou formou tělesného trestu 85 % (45) respondentů, 15 % (8) pak uvedlo, že jejich rodiče nikdy tělesný trest neužívali.

Graf 12

Důvody tělesných trestů při výchově respondentů

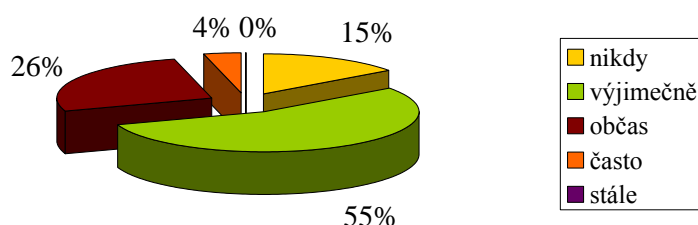

Zdroj: vlastní výzkum

Při analýze této otázky byli vyřazeni respondenti, kteří nebyli nikdy tělesně trestáni. 100 % tvořilo 45 respondentů. Největší počet 33 % (15) respondentů uvedlo jako nejčastější důvod tělesného trestu odepření poslušnosti, 27 % (12) respondentů bylo nejčastěji trestáno za pozdní návrat domů a 22 % (10) respondentů za prospěch ve škole. Dalšími důvody tělesných trestů bylo lhaní nebo hádky a bitky se sourozencem se stejnou četností 9 % v odpovědích respondentů.

Graf 13

Četnost tělesného trestání respondentů rodiči

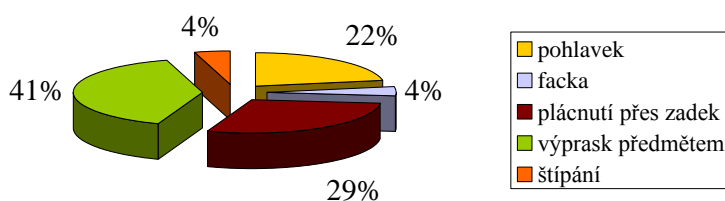

Zdroj: vlastní výzkum

Více než polovina 55 % (29) respondentů uvedla, že byla trestána výjimečně, několikrát ročně. Čtvrtina, 26 % (14) respondentů, byla trestána občas, několikrát měsíčně, 15 % (8) respondentů nebylo tělesně trestáno nikdy a 4 % (2) respondentů byla trestána často, 2-3krát týdně. Žádný respondent neuvedl, že byl trestán stále.

Graf 14

Typy tělesných trestů používaných rodiči respondentů

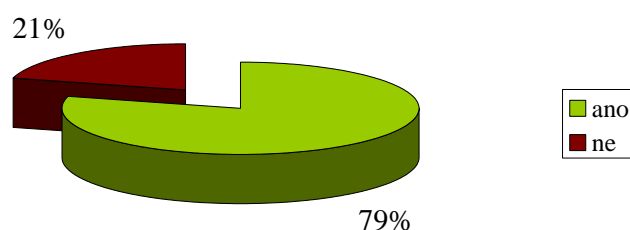
Zdroj: vlastní výzkum

Při hodnocení této otázky byli vyřazeni respondenti, kteří nebyli nikdy tělesně trestáni. 100 % tvořilo 45 respondentů. Nejčastěji užívaným tělesným trestem dle 41 %

(18) respondentů byl výprask předmětem, 29 % (18) rodičů respondentů používalo plácnutí přes zadek, 22 % (10) pohlavek a 4 % (2) facku a štípání.

Graf 15

Používání alternativních trestů rodiči respondentů

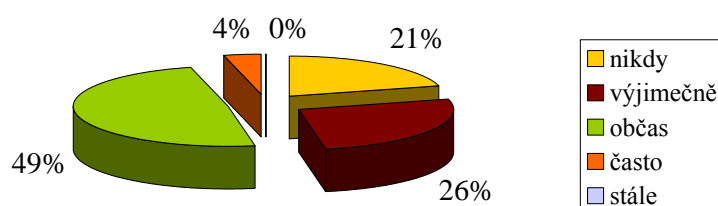

Zdroj: vlastní výzkum

Rodiče více než tři čtvrtin, 79 % (42), respondentů používali při výchově i jiné než tělesné tresty, 21 % (11) respondentů odpovědělo, že rodiče jiné tresty nepoužívali.

Graf 16

Četnost alternativního trestání rodiči respondentů

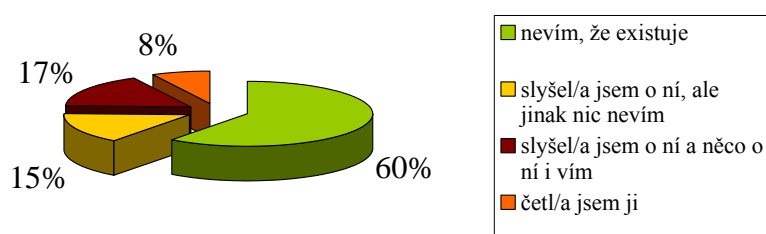
Zdroj: vlastní výzkum

Rodiče 49 % (26) respondentů používali alternativní tresty občas, několikrát měsíčně, 26 % (14) respondentů výjimečně, několikrát ročně, 21 % respondentů nebylo

trestáno nikdy a 4 % (2) respondenti byli trestáni často, 2-3krát týdně. Stále nebyl trestán žádný respondent.

Graf 17

Znalost Úmluvy o právech dítěte

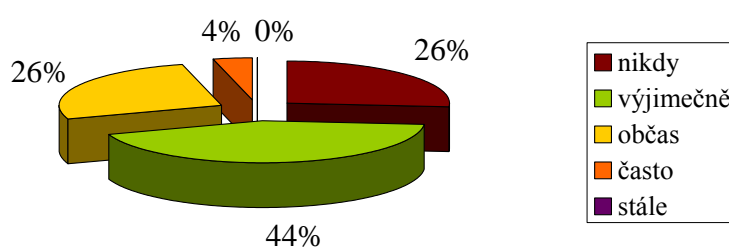
Zdroj: vlastní výzkum

Prostřednictvím výzkumu byla zjišťována informovanost respondentů o Úmluvě o právech dítěte. Jak je z grafu patrné, celkem 60 % (32) respondentů neví, že existuje, slyšelo o ní a nic víc neví 15 % (8) respondentů. Slyšelo o ní a něco o ní i vědělo 17 % (9) respondentů, že ji četlo, uvedlo 8 % (4) respondentů.

V souladu s vytčenými cíli zkoumá další skupina otázek používání alternativních a tělesných trestů respondenty při výchově.

Graf 18

Používání tělesných trestů respondenty

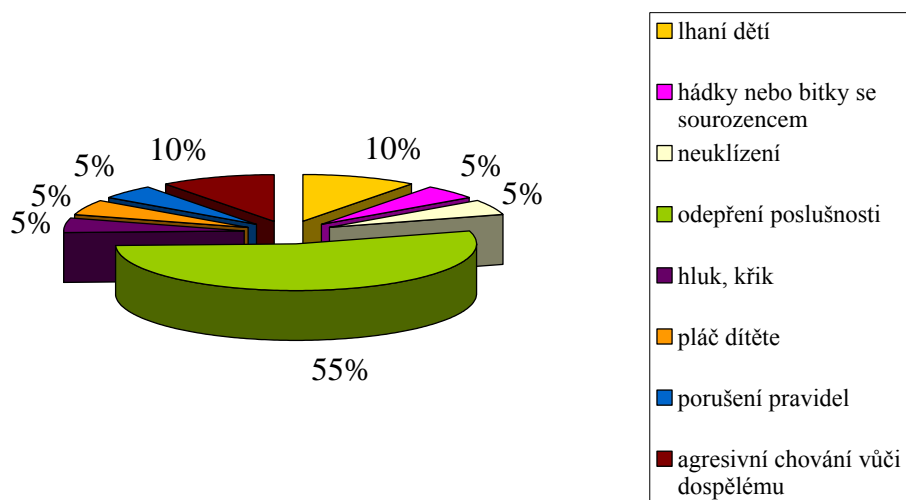

Zdroj: vlastní výzkum

Respondenti používající tělesné tresty tvořili 74 % z výzkumného souboru, z toho 44 % (23) respondentů uvedlo, že používá tělesné tresty výjimečně, několikrát ročně, 26 % (14) respondentů uvedlo, že občas, několikrát měsíčně a 4 % (2) respondentů používalo tělesné tresty často, 2-3krát týdně. Žádný respondent tělesně netrestá stále. Své děti nikdy tělesně netrestalo 26 % (14) respondentů.

Graf 19

Důvody použití tělesných trestů respondenty

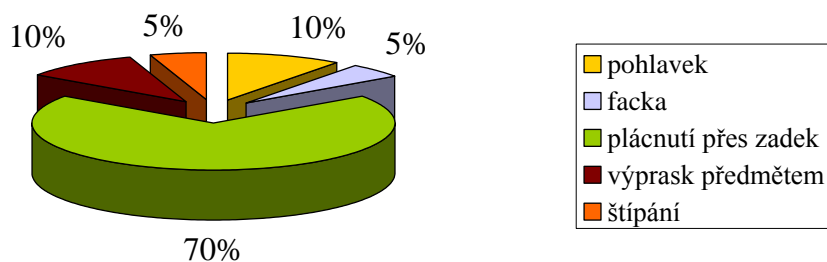

Zdroj: vlastní výzkum

Při hodnocení této otázky byli vyřazeni respondenti, kteří uvedli, že své děti nikdy tělesně netrestali. 100 % tvořilo 39 respondentů. Odepření poslušnosti představuje pro 55 % (21) respondentů důvod k tělesnému potrestání. Stejný počet respondentů, 10 % (4), považuje za důvod k tělesnému potrestání agresivní chování vůči dospělému a lhaní dětí. Hádky nebo bitky se sourozencem, neuklizení, hluk, křik, pláč dítěte a porušení pravidel udávalo jako důvod k tělesnému potrestání shodně 5 % (2) respondentů.

Graf 20

Typy tělesných trestů používaných respondenty

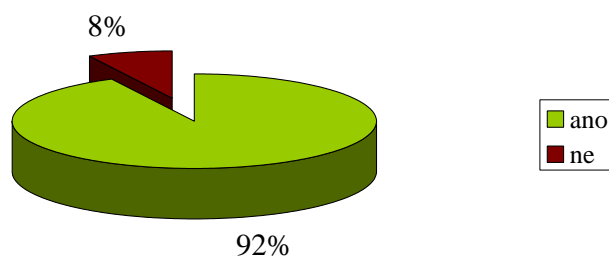

Zdroj: vlastní výzkum

Při zpracování této otázky byli opět vyřazeni respondenti, kteří uvedli, že své děti nikdy tělesně netrestali. 100 % tvořilo 39 respondentů. Nejvíce respondentů 70 % (27) používalo při výchově plácnutí přes zadek, pohlavek a výprask předmětem slouží jako výchovný prostředek 10 % (4) respondentům, facku a štípání uvedlo jako druh používaného tělesného trestu 5 % (2) respondentů. Další možnosti tělesných trestů (viz podrobněji Příloha 1: dotazník) neoznačil žádný respondent.

Graf 21

Používání alternativních trestů respondenty

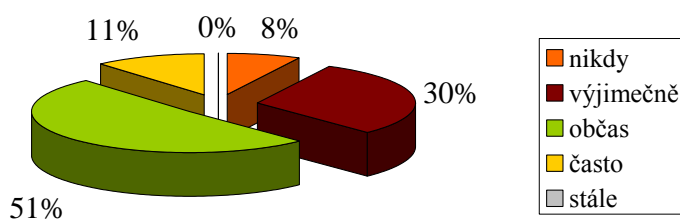

Zdroj: vlastní výzkum

Naprostá většina, 92 % (49), respondentů se shodla na používání alternativních trestů při výchově. Pouze 8 % (4) respondentů alternativní tresty při výchově nepoužívá.

Graf 22

Četnost používání alternativních trestů respondenty

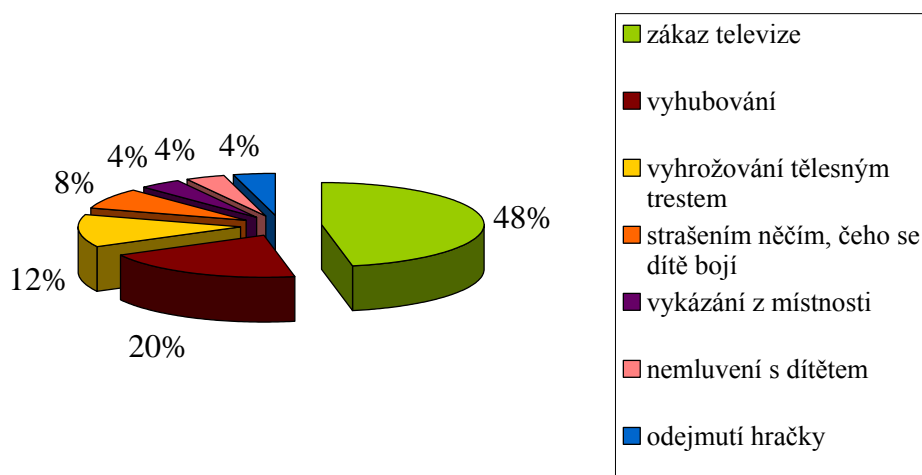

Zdroj: vlastní výzkum

Polovina respondentů, 51 % (27), uvedla, že alternativní tresty využívá občas, několikrát měsíčně, 30 % (16) používá alternativní tresty výjimečně, několikrát za rok, 11 % (6) respondentů je používá často, 2-3krát týdně. Žádný respondent nepoužívá tyto tresty stále. Nikdy alternativně netrestalo děti 8 % (4) respondentů.

Graf 23

Typy alternativních trestů používaných respondenty

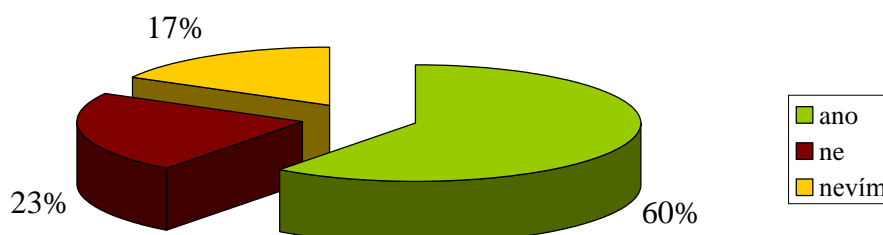

Zdroj: vlastní výzkum

Při hodnocení této otázky byli vyřazeni respondenti, kteří uvedli, že při výchově svých dětí nikdy nepoužili alternativní tresty. 100 % tvořilo 49 respondentů. Největší podíl 48 % (23) ve výzkumném souboru tvořili respondenti, kteří využívali zákazu televize, 20 % (10) respondentů používalo při usměrnění dítěte vyhubování, 12 % (6) vyhrožování tělesným trestem, 8 % (4) strašením něčím, čeho se dítě bojí. Odejmutí hračky, vykázání z místnosti a nemluvení s dítětem slouží jako alternativní výchovný trest 4 % (2) respondentům. Další možnosti alternativních trestů (viz podrobněji Příloha 1: dotazník) neoznačil žádný respondent.

Graf 24

Názory na účinnost alternativních trestů

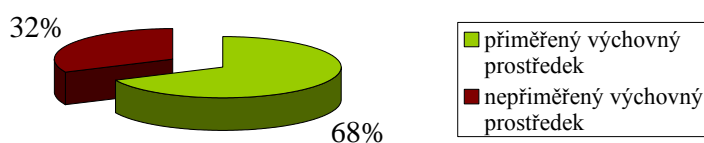
Zdroj: vlastní výzkum

Více než polovina respondentů, 60 % (32), považovala alternativní tresty za účinnější výchovný prostředek než tělesné tresty, 23 % (12) respondentů se přiklánělo k názoru, že alternativní tresty nejsou účinnější než tělesné a 17 % (9) respondentů odpovědělo, že neví, zda jsou alternativní tresty účinnější.

Následující série otázek zkoumá názory respondentů na účinnost a přiměřenost tělesných trestů. Zároveň mapuje jejich postoje k zákazu tělesných trestů.

Graf 25a

Názory na přiměřenost tělesných trestů

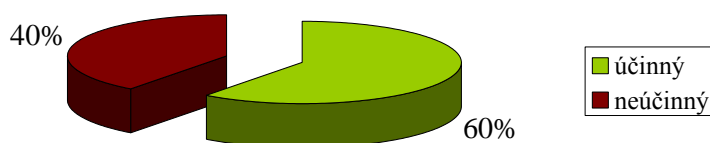

Zdroj: vlastní výzkum

V názoru, že tělesný trest je přiměřený výchovný prostředek se shodovalo 68 % (32) respondentů, za nepřiměřený výchovný prostředek ho považovalo 32 % (17) respondentů.

Graf 25b

Názory na účinnost tělesných trestů

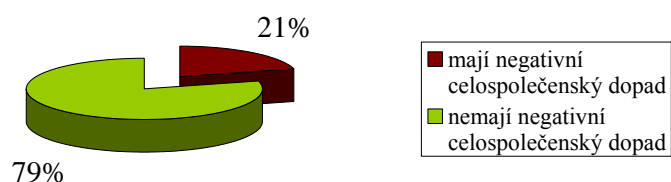

Zdroj: vlastní výzkum

Pro 60 % (32) respondentů představuje tělesný trest účinný výchovný prostředek, 40 % (21) respondentů se přiklání k názoru, že tělesné tresty jsou neúčinné.

Graf 25c

Názory na celospolečenský dopad tělesných trestů

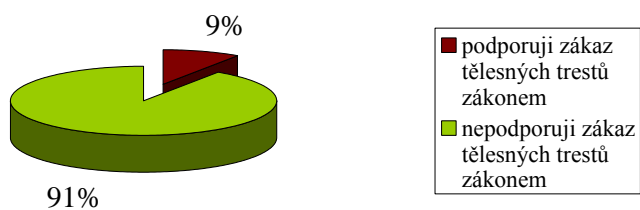

Zdroj: vlastní výzkum

Většina respondentů, 79 % (42) si myslela, že tělesné tresty nemají velký negativní celospolečenský dopad, 21 % (11) se domnívalo, že tělesné tresty velký negativní celospolečenský dopad mají.

Graf 25d

Podpora zákazu tělesných trestů zákonem

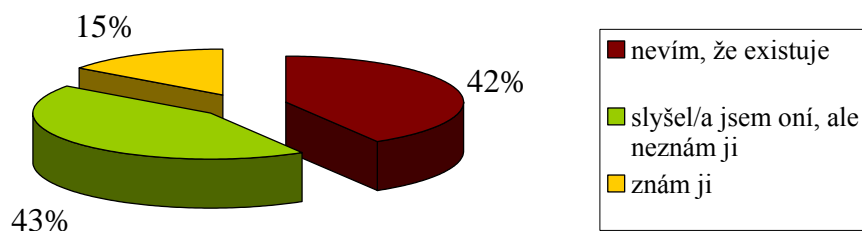
Zdroj: vlastní výzkum

Zákaz tělesných trestů podporovalo pouze 9 % respondentů, 91 % respondentů ho nepodpořila.

Poslední otázka zjišťovala znalost vládní iniciativy „Stop násilí na dětech“ mezi respondenty.

Graf 26

Znalost aktivity Stop násilí na dětech

Zdroj: vlastní výzkum

Nejvíce respondentů 43 % (23) uvedlo, že o této iniciativě slyšelo, ale víc nic nevědí, 42 % (22) respondentů neví, že existuje a 15 % (8) respondentů tuto iniciativu zná.

V souladu se stanovenými cíli byly údaje získané prostřednictvím provedeného výzkumu analyzovány z hlediska věku, pohlaví, vzdělání, rodinného stavu, příjmové skupiny a zkušeností s tělesným trestem v dětství. Výsledky analýzy byly zpracovány do následujících tabulek. Podrobněji se vztahy mezi uvedenými jevy zabývá část diskuse.

Tabulka 1: Analýza problematiky tělesných trestů z hlediska věku

Otázky		Věk			Celkem
		18–29	30–40	41 a více	
Použití tělesných trestů	ano	10 (100 %)	27 (65,9 %)	2 (100 %)	39 (73,6 %)
	ne	0	14 (34,1 %)	0	14 (26,4 %)
Četnost použití tělesných trestů	nikdy	0	14 (34,1 %)	0	14 (26,4 %)
	výjimečně	6 (60 %)	15 (36,6 %)	2 (100 %)	23 (43,4 %)
	měsíčně	4 (40 %)	10 (24,4 %)	0	14 (26,4 %)
	často (týdně)	0	2 (4,9 %)	0	2 (3,8 %)
	stále (denně)	0	0	0	0
Typ tělesných trestů z trestajících	pohlavek	0	2 (7,4 %)	2 (100 %)	4 (10,3 %)
	facka	0	2 (7,4 %)	0	2 (5,1 %)
	plácnutí přes zadek	6 (60 %)	21 (77,8 %)	0	27 (69,2 %)
	výprask předmětem	2 (20 %)	2 (7,4 %)	0	4 (10,3 %)
	štípání	2 (20 %)	0	0	2 (5,1 %)
Účinnost alternativních trestů	ano	5 (50 %)	27 (65,8 %)	0	32 (60,4 %)
	ne	4 (40 %)	6 (14,6 %)	2 (100 %)	12 (22,6 %)
	nevím	1 (10 %)	8 (19,5 %)	0	9 (17 %)
Přiměřenost tělesných trestů	ano	9 (90 %)	25 (61 %)	2 (100 %)	36 (67,9 %)
	ne	1 (10 %)	16 (39 %)	0	17 (32,1 %)
Účinnost tělesných trestů	ano	9 (90 %)	21 (51,2 %)	2 (100 %)	32 (60,4 %)
	ne	1 (10 %)	20 (48,8 %)	0	21 (39,6 %)

Zdroj: vlastní výzkum

Respondenti ve věkové kategorii 18–29 let se 100% shodli na používání tělesných trestů, 60 % jich používá tyto tresty výjimečně, několikrát za rok, 40 % respondentů měsíčně. Nejčastějším tělesným trestem v této věkové kategorii je plácnutí přes zadek z 60 %, stejný počet respondentů (20 %) uvedl štípání a výprask předmětem. Polovina respondentů, 50 %, si myslí, že alternativní tresty jsou účinné, 10 % že účinné nejsou a 40 % respondentů uvedlo odpověď nevím. Naprostá většina, 90 %, respondentů této věkové kategorie je přesvědčena o přiměřenosti a účinnosti tělesných trestů.

Pouze ve věkové kategorii 30–40 let se vyskytovali odpůrci tělesných trestů (34,1 %). Nejvíce zastoupená četnost tělesného trestání byla výjimečně, několikrát ročně, 36,6 %, 4,9 % respondentů uvedlo, že trestá děti často, několikrát týdně. Nejvíce užívaným tělesným trestem bylo opět plácnutí přes zadek v 77,8 %, dále pak se shodným zastoupením pohlavek, facka a výprask předmětem v 7,4 %. Za účinné považuje alternativní tresty 65,8 % respondentů, za neúčinné 14,6 %. Pro 61 % respondentů je tělesný trest přiměřený výchovný prostředek, 51,2 % respondentů si myslí, že je účinný.

Respondenti ve věkové kategorii 41 a více 100% používali tělesné tresty a to výjimečně, několikrát ročně. Uváděným typem tělesného trestu byl pohlavek. Respondenti této věkové kategorie ve 100 % odpověděli, že alternativní tresty jsou neúčinné, tělesné tresty přiměřené a účinné.

Tabulka 2: Analýza problematiky tělesných trestů z hlediska pohlaví

Otázky		Pohlaví		Celkem
		Muž	Žena	
Použití tělesných trestů	ano	18 (64,3 %)	21 (84 %)	39 (73,6 %)
	ne	10 (35,7 %)	4 (16 %)	14 (26,4 %)
Četnost použití tělesných trestů	nikdy	10 (35,7 %)	4 (16 %)	14 (26,4 %)
	výjimečně	10 (35,7 %)	13 (52 %)	23 (43,4 %)
	měsíčně	8 (28,6 %)	6 (24 %)	14 (26,4 %)
	často (týdně)	0	2 (8 %)	2 (3,8 %)
	stále (denně)	0	0	0
Typ tělesných trestů z trestajících	pohlavek	4 (22,2 %)	0	4 (10,3 %)
	facka	2 (11,1 %)	0	2 (5,1 %)
	plácnutí přes zadek	12 (66,7 %)	15 (71,4 %)	27 (69,2 %)
	výprask předmětem	0	4 (19 %)	4 (10,3 %)
	štípání	0	2 (9,5 %)	2 (5,1 %)
Účinnost alternativních trestů	ano	13 (46,4 %)	19 (76 %)	32 (60,4 %)
	ne	8 (28,6 %)	4 (16 %)	12 (22,6 %)
	nevím	7 (25 %)	2 (8 %)	9 (17 %)
Přiměřenost tělesných trestů	ano	21 (75 %)	15 (60 %)	36 (67,9 %)
	ne	7 (25 %)	10 (40 %)	17 (32,1 %)
Účinnost tělesných trestů	ano	20 (71,4 %)	12 (48 %)	32 (60,4 %)
	ne	8 (28,6 %)	13 (52 %)	21 (39,6 %)

Zdroj: vlastní výzkum

Ženy ve výzkumném souboru uvedly v 84 %, že používají tělesné tresty při výchově, muži v 64,3 %. 35,7 % mužů odpovědělo, že trestá děti výjimečně, nebo nepoužívá tělesné tresty vůbec, své děti tělesně netrestalo 16 % žen. Nejvíce žen své děti trestá výjimečně, 52 %, 24 % měsíčně a 8 % často. Nejčastěji používaným trestem je plácnutí přes zadek u 66,7 % mužů a 71,4 % žen, muži dále uváděli pohlavek ve 22,2 % a facku v 11,1 %, ženy výprask předmětem v 19 % a štípání v 9,5 %. O účinnosti alternativních trestů je přesvědčeno 76 % žen a 46 % mužů, za neúčinné je považuje 28,6 % mužů a 16 % žen. Za přiměřené považuje tělesné tresty 75 % mužů a 60 % žen, za účinné 71,4 % mužů a 52 % žen.

Tabulka 3: Analýza problematiky tělesných trestů z hlediska rodinného stavu

Otázky		Rodinný stav			Celkem
		svobodný/á sám/a	svobodný/á druh/družka	ženatý/ vdaná	
Použití tělesných trestů	ano	10 (100 %)	8 (66,7 %)	21 (67,7 %)	39 (73,6 %)
	ne	0	4 (33,3 %)	10 (32,3 %)	14 (26,4 %)
Četnost použití tělesných trestů	nikdy	0	4 (33,3 %)	10 (32,3 %)	14 (26,4 %)
	výjimečně	4 (40 %)	4 (33,3 %)	15 (48,4 %)	23 (43,4 %)
	měsíčně	6 (60 %)	2 (16,7 %)	6 (19,4 %)	14 (26,4 %)
	často (týdně)	0	2 (16,7 %)	0	2 (3,8 %)
	stále (denně)	0	0	0	0
Typ tělesných trestů z trestajících	pohlavek	2 (20 %)	0	2 (9,5 %)	4 (10,3 %)
	facka	2 (20 %)	0	0	2 (5,1 %)
	plácnutí přes zadek	4 (40 %)	8 (100 %)	15 (71,4 %)	27 (69,2 %)
	výprask předmětem	0	0	4 (19 %)	4 (10,3 %)
	štípání	2 (20 %)	0	0	2 (5,1 %)
Účinnost alternativních trestů	ano	4 (40 %)	8 (66,7 %)	20 (64,5 %)	32 (60,4 %)
	ne	6 (60 %)	2 (16,7 %)	4 (12,9 %)	12 (22,6 %)
	nevím	0	2 (16,7 %)	7 (22,6 %)	9 (17 %)
Přiměřenost tělesných trestů	ano	8 (80 %)	8 (66,7 %)	20 (64,5 %)	36 (67,9 %)
	ne	2 (20 %)	4 (33,3 %)	11 (35,5 %)	17 (32,1 %)
Účinnost tělesných	ano	8 (80 %)	8 (66,7 %)	16 (51,6 %)	32 (60,4 %)

trestů	ne	2 (20 %)	4 (33,3 %)	15 (48,4 %)	21 (39,6 %)
--------	----	----------	------------	-------------	-------------

Zdroj: vlastní výzkum

Pro účely této analýzy byl rodinný stav dále specifikován a rozčleněn na podkategorie: svobodný/á, o dítě pečuje sám/sama

svobodný/á o dítě pečuje s druhem/družkou

ženatý/vdaná.

Cílem tohoto členění bylo jasně zjistit, zda se s respondentem/respondentkou podílí na výchově ještě další osoba. Svobodní respondenti, kteří se o své dítě starali sami, uváděli ve 100 % užití tělesných trestů. Z 60 % byl tento trest používán měsíčně, jednalo se o plácnutí přes zadek, dále byly používány pohlavek, facka a štípání ve 20 %. Respondenti této podskupiny se v 60 % přikláněli k neúčinnosti alternativních a v 80 % k přiměřenosti a účinnosti tělesných trestů.

Svobodní respondenti starající se o dítě s druhem/družkou používali tělesný trest při výchově v 66,7 %, své dítě nikdy tělesně netrestalo 33,3 % respondentů. Nejspíše, 33,3 %, užívali tělesný trest výjimečně, v 16,7 % měsíčně nebo často. Ve 100 % bylo použitým druhem trestu plácnutí přes zadek. Z 66,7 % byli tito respondenti přesvědčeni o účinnosti alternativních trestů a přiměřenosti a účinnosti tělesných trestů.

Respondenti pečující o své dítě s manželem/manželkou uváděli použití tělesných trestů v 67,7 % případů, své dítě nikdy tělesně netrestalo 32,3 % respondentů. Respondenti, kteří užívali tělesný trest, tak činili z 48,4 % výjimečně a z 19,4 % měsíčně. Nejběžnějším druhem trestu bylo v 71,4 % plácnutí přes zadek, dále pak výprask předmětem 19 % a pohlavek 9,5 %. Respondenti této skupiny si v 64,5 % mysleli, že alternativní tresty jsou účinné a tělesné přiměřené. Polovina respondentů 51,6 % si myslí, že tělesné tresty jsou účinné.

Tabulka 4: Analýza problematiky tělesných trestů z hlediska dosaženého vzdělání

Otázky		Dosažené vzdělání				
		základní	učební obor	středoškolské	vyšší odborné	vysokoškolské
Použití tělesných trestů	ano	6 (60 %)	6 (60 %)	17 (89,5 %)	2 (50 %)	8 (80 %)
	ne	4 (40 %)	4 (40 %)	2 (10,5 %)	2 (50 %)	2 (20 %)
Četnost použití tělesných trestů	nikdy	4 (40 %)	4 (40 %)	2 (10,5 %)	2 (50 %)	2 (20 %)
	výjimečně	2 (20 %)	4 (40 %)	15 (79 %)	0	2 (20 %)
	měsíčně	4 (40 %)	0	2 (10,5 %)	2 (50 %)	6 (60 %)
	často (týdně)	0	2 (20 %)	0	0	0
	stále (denně)	0	0	0	0	0
Typ tělesných trestů z trestajících	pohlavek	2 (33,3 %)	0	2 (11,8 %)	0	0
	facka	0	0	0	0	2 (25 %)
	plácnutí přes zadek	2 (33,3 %)	6 (100 %)	13 (76,5 %)	2 (100 %)	4 (50 %)
	výprask předmětem	2 (33,3 %)	0	2 (11,8 %)	0	0
	štípání	0	0	0	0	2 (25 %)
Účinnost alternativních trestů	ano	4 (40 %)	9 (90 %)	11 (57,9 %)	2 (50 %)	6 (60 %)
	ne	6 (60 %)	0	2 (10,5 %)	0	4 (40 %)
	nevím	0	1 (10%)	6(31,6%)	2(50 %)	0
Přiměřenost tělesných trestů	ano	6 (60%)	6 (60 %)	14 (73,7 %)	4 (100 %)	6 (60 %)
	ne	4 (40%)	4 (40 %)	5 (26,3 %)	0	4 (40 %)
Účinnost tělesných trestů	ano	6 (60%)	6 (60 %)	10 (52,6 %)	4 (100 %)	6 (60 %)
	ne	4(40 %)	4(40 %)	9(47,4%)	0	4(40 %)

Zdroj: vlastní výzkum

Používání tělesných trestů při výchově uvedlo 60 % respondentů se základním vzděláním, 60 % respondentů s učebním oborem, 89,5 % se středoškolským, 50 % s vyšším odborným a 80 % s vysokoškolským vzděláním. Nikdy své děti netrestalo 40 % respondentů se základním vzděláním, 40 % s učebním oborem, 10,5 % se středoškolským, 50 % s vyšším odborným a 20 % s vysokoškolským vzděláním. Výjimečně používalo tělesné tresty 79 % středoškolsky vzdělaných respondentů, 40 % vyučených, 10 % respondentů se základním vzděláním. Často své děti trestalo 20 % vyučených respondentů. Plácnutí přes zadek používalo 100 % respondentů vyučených a s vyšším odborným vzděláním, 76,5 % středoškolsky vzdělaných respondentů a 33,3 % respondentů se základním vzděláním. K tomu, že jsou alternativní tresty účinné, se přiklání 90 % respondentů s učebním oborem a 60 % s vysokoškolským, 57,9 % se středoškolským, 50 % s vyšším odborným a 40 % se základním vzděláním. O přiměřenosti tělesných trestů je přesvědčeno 100 % respondentů s vyšším odborným, 73,7 % se středoškolským vzděláním a shodně 60 % se základním vzděláním, vyučením a vysokoškolským vzděláním. Tělesné tresty pokládá za účinné 100 % respondentů s vyšším odborným, 60 % respondentů se základním vzděláním, vyučených a s vysokoškolským vzděláním, 52,6 % se středoškolským vzděláním.

Tabulka 5: Analýza problematiky tělesných trestů z hlediska rodinného příjmu

Otázky		Rodinný příjem			
		do 20 000 Kč	21- 30 000 Kč	31- 40 000 Kč	41 000 Kč a více
Použití tělesných trestů	ano	12 (85,7 %)	6 (60 %)	6 (42,9 %)	11 (100 %)
	ne	2 (14,3 %)	4 (40 %)	8 (57,1 %)	0
Četnost použití tělesných trestů	nikdy	2 (14,3 %)	4 (40 %)	8 (57,1 %)	0
	výjimečně	8 (57,1 %)	2 (20 %)	4 (28,6 %)	5 (45,4 %)
	měsíčně	4 (28,6 %)	4 (40 %)	2 (14,3 %)	4 (36,4 %)
	často (týdně)	0	0	0	2 (18,2 %)
	stále (denně)	0	0	0	0
Typ tělesných trestů z trestajících	pohlavek	2 (16,7 %)	0	0	2 (18,2 %)
	facka	0	0	2 (33,3 %)	0
	plácnutí přes zadek	8 (66,7 %)	4 (66,7 %)	4 (66,7 %)	7 (63,6 %)
	výprask předmětem	2 (16,7 %)	0	0	2 (18,2 %)
	štípání	0	2 (33,3 %)	0	0
Účinnost alternativních trestů	ano	7 (50 %)	8 (80 %)	10 (71,4 %)	3 (27,3 %)
	ne	4 (28,6 %)	0	2 (14,3 %)	6 (54,6 %)
	nevím	3 (21,4 %)	2 (20 %)	2 (14,3 %)	2 (18,2 %)
Přiměřenost tělesných trestů	ano	8 (57,1 %)	6 (60 %)	8 (57,1 %)	10 (90,9 %)
	ne	6 (42,9 %)	4 (40 %)	6 (42,9 %)	1 (9,1 %)
Účinnost tělesných trestů	ano	8 (57,1 %)	2 (20 %)	8 (57,1 %)	10 (90,9 %)
	ne	6 (42,9 %)	8 (80 %)	6 (42,9 %)	1 (9,1 %)

Zdroj: vlastní výzkum

Respondenti v příjmové kategorii do 20 tisíc Kč měsíčně uváděli v 85,7 % použití tělesných trestů, 14,3 % tyto tresty nikdy nepoužilo. Tělesné tresty používalo spíše výjimečně 57,1 % respondentů, 28,6 % respondentů měsíčně. Nejčastějším tělesným trestem bylo plácnutí přes zadek v 66,7 %, dále pak pohlavek a výprask předmětem v 16,7 %. S tím, že jsou alternativní tresty účinné, souhlasilo 50 % respondentů, že jsou neúčinné, si myslelo 28,6 % respondentů. Na tom, že jsou tělesné tresty přiměřené a účinný výchovný prostředek, se shodlo 57,1 % respondentů této příjmové kategorie.

Používání tělesných trestů při výchově uvedlo 60 % respondentů v příjmové kategorii 21 – 30 tisíc Kč měsíčně. Tento výchovný prostředek využívali ze 40 % měsíčně, z 20 % výjimečně, několikrát ročně. Stejně jako v předchozí kategorii bylo nejčastějším trestem plácnutí přes zadek v 66,7 %. Pouze zde se vyskytovalo štípání v 33,3 %. Většina respondentů, 80 %, je přesvědčena o účinnosti alternativních a neúčinnosti, 80 % respondentů, a přiměřenosti, 60 % respondentů, tělesných trestů.

Více než polovina respondentů, 57,1 %, v příjmové kategorii 31 - 40 tisíc Kč měsíčně své děti nikdy tělesně netrestala, pokud ano, nejčastěji výjimečně, několikrát ročně ve 28,6 %. K usměrnění dětí využívali respondenti této příjmové kategorie nejvíce plácnutí přes zadek v 66,7 % a facku ve 33,3 %. Že jsou alternativní tresty účinné, odpovědělo 71,4 % respondentů, 57,1 % si myslí, že jsou přiměřené a účinné tělesné tresty.

V příjmové kategorii nad 41 tisíc Kč měsíčně se vyskytovali pouze respondenti využívající při výchově tělesné tresty. Používali je spíše výjimečně ve 45,4 %, ale z 18,2 % se zde objevili respondenti, kteří odpověděli, že je používají často, 2-3krát týdně. Nejběžnějším trestem bylo opět plácnutí přes zadek v 63,6 %, pak pohlavek a výprask předmětem se shodným počtem odpovědí 18,2 %. Respondenti této příjmové kategorie se přikláněli spíše k neúčinnosti alternativních v 54,6 % a k účinnosti a přiměřenosti tělesných trestů v 90,9 %.

Tabulka 6: Závislost mezi zkušeností s tělesným trestem a používáním tělesných trestů při výchově

Otázky		Četnost trestů v dětství respondentů				Celkem
		nikdy	výjimečně	měsíčně	často (týdně)	
Použití tělesných trestů	ano	2 (25 %)	21 (72,4 %)	14 (100%)	2 (100 %)	39 (73,6 %)
	ne	6 (75 %)	8 (27,6 %)	0	0	14 (26,4 %)
Četnost použití tělesných trestů	nikdy	6 (75 %)	8 (27,6 %)	0	0	14 (26,4 %)
	výjimečně	0	21 (72,4 %)	2 (14,3 %)	0	23 (43,4 %)
	měsíčně	2 (25 %)	0	12 (85,7 %)	0	14 (26,4 %)
	často (týdně)	0	0	0	2 (100 %)	2 (3,8 %)
	stále (denně)	0	0	0	0	0
Typ tělesných trestů z trestajících	pohlavek	0	2 (9,5 %)	2 (14,3 %)	0	4 (10,3 %)
	facka	0	0	2 (14,3 %)	0	2 (5,1 %)
	plácnutí přes zadek	0	17 (81 %)	8 (57,1 %)	2 (100 %)	27 (69,2 %)
	výprask předmětem	2 (100 %)	2 (9,5 %)	0	0	4 (10,3 %)
	štípání	0	0	2 (14,3 %)	0	2 (5,1 %)
Účinnost alternativních trestů	ano	6 (75 %)	20 (69 %)	6 (42,9 %)	0	32 (60,4 %)
	ne	0	2 (7 %)	8 (57,1 %)	2 (100 %)	12 (22,6%)
	nevím	2	7	0	0	9

		(25 %)	(24 %)			(17 %)
Přiměřenost tělesných trestů	ano	2 (25 %)	18 (62 %)	14 (100 %)	2 (100 %)	36 (67,9 %)
	ne	6 (75 %)	11 (38 %)	0	0	17 (32,1 %)
Účinnost tělesných trestů	ano	4 (50 %)	12 (41,3 %)	14 (100 %)	2 (100 %)	32 (60,4 %)
	ne	4 (50 %)	17 (58,7 %)	0	0	21 (39,6%)

Zdroj: vlastní výzkum

Ze skupiny respondentů, kteří odpověděli, že je rodiče nikdy tělesně netrestali, nepoužívalo tělesný trest 75 % dotázaných. Čtvrtina netrestaných respondentů používala tělesný trest měsíčně, uvedeným druhem tělesného trestu byl výprask předmětem. Nikdy netrestaní respondenti považují ze 75 % alternativní tresty za účinné, ze 75 % tělesné tresty za nepřiměřené a z 50 % tělesné tresty za neúčinné.

Respondenti, kteří uváděli, že byli trestáni výjimečně, několikrát ročně, své děti tělesně trestali v 72,4 %, a to s četností výjimečně v 72,4 %. Nejběžnějším trestem bylo plácnutí přes zadek v 81 %, poté shodně uváděný pohlavek a výprask předmětem v 9,5 %. Více než polovina 69 % výjimečně trestaných respondentů se domnívá, že alternativní tresty jsou účinné, 62 %, že tělesné tresty jsou přiměřené a 58,7 %, že jsou tělesné tresty neúčinné.

Měsíčně trestaní respondenti uvedli ve 100 %, že používají tělesný trest při výchově, a to z 85,7 % měsíčně. Nejčastěji užívaným tělesným trestem bylo plácnutí přes zadek v 57,1 %, dále respondenti zmiňovali se stejnou četností pohlavek, facku a štípání v 14,3 %. Všichni respondenti v této skupině se shodují na názoru, že tělesné tresty jsou účinné a přiměřené. Za neúčinné považuje alternativní tresty 57,1 % měsíčně trestaných respondentů.

Často, týdně, trestaní respondenti používali tělesné tresty ze 100 %. Plácnutí přes zadek užívali ve 100 % a často, 100% byli přesvědčeni o účinnosti a přiměřenosti tělesných a neúčinnosti alternativních trestů.

5 Diskuse

V této části práce jsou analyzovány a shrnuty údaje získané prostřednictvím provedeného kvantitativního výzkumu.

Během přípravné fáze bylo osloveno prostřednictvím vedoucích pracovníků deset mateřských škol. Kompetentní osoby byly osloveny pomocí elektronické pošty, kde byly požádány o spolupráci. Následovala osobní návštěva, při které jim byl stručně vysvětlen účel výzkumu, a byl jim poskytnut vzor dotazníku. Reakce vedoucích pracovníků byla v devíti případech negativní. Kritická argumentace zahrnovala zejména výhrady vůči tématu práce, obavy z reakcí rodičů a ztráty prestiže mateřské školy. Pouze jedna kompetentní osoba se rozhodla pro spolupráci s tím, že ve výzkumu nebudou uvedeny žádné identifikující údaje o mateřské škole.

Na tomto místě je nutné zdůraznit, že výsledky vyplývající z tohoto výzkumu nelze vzhledem k malému počtu respondentů zobecňovat a aplikovat na celou populaci rodičů předškolních dětí.

Kvantitativní výzkum technikou dotazníku byl realizován v březnu a dubnu 2010. Dotazník byl tvořen 26 otázkami, které tvořily sedm logicky uspořádaných celků. Úvodem byly zařazeny otázky, které identifikovaly sociodemografické údaje respondentů, jejich pohlaví, věk, rodinný stav, vzdělání, rodinný příjem a víru. Pro účely výzkumu byl rodinný stav dále specifikován a rozčleněn na podkategorie: svobodný/á, o dítě pečuje sám/sama; svobodný/á, o dítě pečuje s druhem/družkou; ženatý/vdaná. Cílem tohoto členění bylo jasně vymezit, zda se s respondentem/respondentkou podílí na výchově ještě další osoba. Na základě výsledků, které vyplynuly z těchto identifikačních otázek, bylo možné konstatovat, že se podařilo oslovit soubor respondentů, ve kterém se při rovnoměrném zastoupení pohlaví, vyskytovaly všechny varianty vzdělání a příjmových skupin. Rodinný stav byl prezentován pouze dvěma kategoriemi svobodný/á, ženatý/vdaná s vyrovnaným zastoupením v podskupinách svobodný/á-sám/a a svobodný/á-druh/družka. Za účelem posouzení možného náboženského vlivu na výchovný styl rodičů byla sledována i religiozita souboru. Náboženské vlivy, jak dokládá ve své studii Gershoff (Gershoff,

2002), nabývají na důležitosti zejména u konzervativně nábožensky věřících a jsou spojeny s častějším použitím tělesného trestu. Věřící rodiče také připisují méně negativních důsledků tělesnému trestu, než rodiče nevěřící. Vzhledem k tomu, že byl podíl věřících mezi respondenty minimální (viz Graf 7), byl posouzen vliv víry na chování souboru jako zanedbatelný.

Na základě otázek, které sloužily ke stručné charakteristice dětí respondentů, byla zjištěna převaha respondentů s jedním dítětem (viz Graf 8) a převaha mužského pohlaví mezi dětmi (viz Graf 10).

Vzhledem k vytčenému cíli výzkumu byly dále sledovány zkušenosti respondentů s různými typy výchovných prostředků. Ve shodě s mnoha dalšími studii (Gershoff, 2002; Úřad vlády ČR 2009a; Vaníčková, 2004b) se potvrdila preference tělesných trestů mezi rodiči respondentů. Pouze 15 % respondentů nebylo nikdy tělesně potrestáno (viz Graf 11), přičemž téměř tři čtvrtiny trestaných, 71 %, (viz Graf 14) byly potrestány způsobem, který naplňuje definici týrání. Tělesný trest je dle této definice týráním, dochází-li k potrestání za pomoci předmětu (vařečka, řemen, vodítko na psa atd.), je-li bití směřováno na citlivé části těla (hlava, břicho, oblast genitálií, dlaně a plosky nohou), nebo také tehdy zůstávají-li na těle stopy po ranách (otoky, modřiny, škrábance, pohmožděny) (Vaníčková, 2004a). Dalším bodem zájmu byly důvody, které rodiče vedly k výchovnému zásahu, protože, jak podotýká Vaníčková (Vaníčková, 2004b), důvod k trestu, stejně jako forma vypovídají o hierarchii hodnot rodiny, která se prostřednictvím internalizace přenáší na další generace. Výsledky ukázaly, že nejčastějším důvodem výchovného počinu bylo ve 33 % (viz Graf 12) odepření poslušnosti. Na první pohled se zdá být zřejmé, že pro rodiče respondentů bylo důležité usměrnění chování a zachování autority a kázně. Výsledky nebyly nijak překvapivé, protože jak je patrné ze studie iniciativy „Endcorporal punishment“ (Australia concerns a survey of parents in Queensland, 2008; Economic and Social Research Council, 2008; Violencestudy, 2010) mapující chování rodičů po celém světě, je ukáznění dítěte a formování jeho chování nejfrekventovanějším důvodem tělesného trestu.

Neméně zajímavou oblastí byla volba alternativních výchovných prostředků rodiči respondentů. Z hlediska přenosu mezigeneračního násilí se zdá alarmující informace, že téměř čtvrtina rodičů respondentů (viz Graf 15) užívala při výchově pouze tělesné tresty ve smyslu rčení: „škoda každé rány, která padne vedle.“ Dle výzkumu, který proběhl na konci roku 2009 na území ČR v rámci vládního projektu „Stop násilí na dětech“, zastává toto extrémní stanovisko 6 % dotázaných občanů (Úřad vlády ČR, 2009b).

Přímý vztah k cílům výzkumu měla problematika preference a používání alternativních a tělesných trestů při výchově respondenty. Na základě výsledků z předchozích výzkumů (Vaníčková, 2004b; Gershoff, 2002, Straus, Stewart, 1999) bylo možné předpokládat, že tělesný trest bude mezi respondenty dominujícím výchovným prostředkem. Výsledky vyplývající z odpovědí respondentů toto očekávání potvrdily. Téměř tři čtvrtiny respondentů, 74 %, (viz Graf 18) používaly při usměrňování dětí tělesný trest. K občasnému tělesnému trestu, to znamená několikrát měsíčně, se uchýlovala čtvrtina rodičů, 4 % respondentů své děti trestala často, 2-3krát týdně. Typickým trestem, jak je z výsledků výzkumu patrné, (viz Graf 21) bylo plácnutí přes zadek (70 %) nebo výprask předmětem či pohlavek (10 %). Předchozí data korespondují s výzkumem Vaníčkové, která se zmiňuje o tom, že výprask v české rodině vypadá tak, že matka dá rukou nebo vařečkou několik ran na zadek a to s četností několikrát za měsíc nebo týden. Vzhledem k tomu, že, jak poukazuje Matějček (Matějček, 2000a), se v postojích k výchovným metodám a výchovným prostředkům odráží zkušenosti z vlastního dětství, každý ví, co na něj platilo a čeho se bál, co ho nejvíce zraňovalo, ponižovalo, byly oblastí zájmu výzkumu také důvody výchovných zásahu respondentů. Jak již bylo popsáno výše, každý máme nějakou soustavu hodnot, jichž si vážíme a přinášíme si je ze svého rodinného prostředí, a které ovlivňují příčiny použití tělesných trestů (Matějček, 1996). Dalo by tedy se usuzovat, že se důvody tělesných trestů respondentů budou blížit těm rodičovským. Jak je z výsledků patrné (viz Graf 20), nejčastějším důvodem výchovného zásahu respondentů bylo opět odepření poslušnosti a to v 55 %. Uvedené výsledky naznačují jistou souvislost, tu však

nelze jednoznačně prokázat bez vyloučení dalších faktorů ovlivňující důvody tělesných trestů.

Sondáž z roku 2000, kterou provedla Vaníčková (Vaníčková, 2004b), naznačovala možný trend zvyšování počtu rodičů používajících při výchově alternativní tresty, bylo tedy zajímavé sledovat, zda se tento předpoklad potvrdí i na výzkumném souboru. Z odpovědí respondentů je zřejmé (viz Graf 22), že se počet rodičů používajících alternativní tresty zvýšil, a počet respondentů, kteří je nepoužívají, se snížil na pouhých 8 % oproti 21 % rodičů respondentů. Dá se konstatovat, že je zde patrný jistý posun. Prostřednictvím výzkumu byl zjišťován i názor respondentů na účinnost alternativních trestů. Z odpovědí respondentů vyplývá, že 23 % považuje alternativní tresty za méně účinné než tělesné. Dosažené výsledky korespondovaly se závěry studie úřadu vlády, ze kterých vyplynulo, že čtvrtina populace si myslí, že tělesný trest má ve výchově své nezastupitelné místo (Úřad vlády ČR, 2009b).

Dále výzkum zjišťoval názory respondentů na problematiku tělesných trestů, protože přesvědčení o jejich přiměřenosti a účinnosti patří mezi zásadní faktory ovlivňující používání různých druhů výchovných prostředků. Ve shodě s většinou výzkumem oslovené světové populace (Australia concerns a survey of parents in Queensland, 2008; Economic and Social Research Council, 2008; Violencestudy, 2010), považovalo 68 % respondentů tělesný trest za přiměřený výchovný prostředek. O jeho účinnosti bylo přesvědčeno 60 % respondentů. Vaníčková (Vaníčková, 2004b) podotýká, že příznivci tělesných trestů se rekrutují nejen ze skupiny mladých a nevyzrálých rodičů, kteří si neuvědomují dosah svého chování, ale také ze skupiny rodičů, kteří byli trestáni v dětství a tělesné tresty považují za naprosto normální a běžný výchovný prostředek.

Výzkum také mapoval informovanost respondentů o Úmluvě o právech dítěte a o vládní iniciativě „Stop násilí na dětech“. Zjištěná data nebyla příliš optimistická. Zásadní dokument v oblasti práv dětí, Úmluvu o právech dítěte, neznaly tři čtvrtiny dotázaných. (viz Graf 17). Prokázaná 85% neznalost vládní aktivity (viz Graf 26) „Stop násilí na dětech“ podporuje tvrzení organizací na ochranu lidských práv, že v České

republiky dosud nebyla provedena otevřená kampaň a vyvolána široká celospolečenská diskuse o násilí ve výchově dětí.

V souladu se stanovenými cíli byly údaje získané prostřednictvím provedeného výzkumu a komentované v předchozím textu dále analyzovány z hlediska věku, pohlaví, vzdělání, rodinného stavu, příjmové skupiny a zkušeností s tělesným trestem v dětství.

Na základě provedené analýzy bylo zjištěno, že respondenti v nejnižší věkové kategorii 18–29 let, stejně jako respondenti ve věkové kategorii 41 a více let, se 100% shodli na používání tělesných trestů. Rozdíl byl v četnosti a formě užívání těchto výchovných prostředků. Zatímco mladší rodiče používali tresty ve větším podílu měsíčně a bylo zde více preferováno používání hrubých tělesných trestů, jako jsou výprask předmětem a štípání, ve věkové kategorii 41 a více let rodiče sahalo k tělesným trestům výjimečně a volili pohavek. Obě výše jmenované skupiny respondentů shodně považovali tělesné tresty za účinný a přiměřený výchovný prostředek, lišily se jen v názoru na účinnost alternativních trestů: 50 % respondentů mladší věkové kategorie oproti 0 % ve věkové kategorii 41 a více let zastávalo názor, že jsou účinné. Pouze ve věkové kategorii 30–40 let se vyskytovali odpůrci tělesných trestů. Větší podíl respondentů 30–40 let, než v ostatních věkových kategoriích, byl přesvědčen o účinnosti alternativních a neúčinnosti a nepřiměřenosti tělesných trestů. (viz Tabulka 1) Výskyt násilí u mladých rodičů předškoláků vysvětluje Straus (Straus, Stewart, 1999) kombinací dvou faktorů: inklinací mladých lidí k násilí a tendencí všech věkových skupin bít děti předškolního věku. Jako další možné příčiny uvádí nízkou sociální integraci, nedostatek zkušeností a úsudku a větší sklon ke zneužívání návykových látek. Dle mého názoru je nutné brát v úvahu i to, že mladší rodiče mohou být pod větším a častějším ekonomickým stresem. Vysvětlení vyšší tolerance násilí ve vyšší věkové kategorii bych spolu s Vaníčkovou (Vaníčková, 2004b) hledala v přetrvávajících stereotypech ve výchově u starších rodičů, pro které je tělesný trest hluboce zakotvenou a používanou praxí. Z uvedených výsledků je patrné, že užívání tělesných trestů v různých věkových kategoriích se liší. Vztah trestů k věku však není lineární.

Srovnání výchovného stylu žen a mužů vedlo k následujícím závěrům. Ženy používali tělesné tresty ve vyšším procentu a častěji než muži. Druh používaného trestu ženami bylo plácnutí přes zadek rukou nebo předmětem. Jestliže tělesný trest používali muži, činili tak spíše výjimečně a útočili na hlavu dítěte pohlavkem nebo fackou. O účinnosti alternativních trestů byly ženy přesvědčeny více než muži. Muži si na rozdíl od žen mysleli, že tělesný trest je účinný výchovný prostředek. Obě pohlaví se shodla, že je přiměřený. (viz Tabulka 2) Uvedené závěry se shodují s výsledky studií Strause a Gershoff (Straus, Stewart, 1999; Gershoff, 2002), kteří ovšem podotýkají, že pokud matky zůstávají i nadále primárními pečovatelkami, měly by se výsledky výzkumů pro zachování objektivitu hodnotit i z hlediska času stráveného s dětmi. Protože, jak uvádí Straus (Straus, Stewart, 1999), pokud například matky tráví dvojnásobek času s dětmi než otcové, procenta pro otce by bylo třeba zdvojnásobit. Je zřejmé, že použití tělesných trestů muži a ženami se liší, otázkou však zůstává, jde-li pouze o vliv pohlaví, či se zde promítá i penzum času stráveného s dětmi.

Neméně zajímavou byla analýza problematiky tělesných trestů z hlediska rodinného stavu. Za účelem přesného zjištění, zda se s respondentem stará o dítě i další osoba, byl rodinný stav respondentů specifikován na podkategorie svobodný/á, o dítě pečuje sám/sama; svobodný/á, o dítě pečuje s druhem/družkou; ženatý/vdaná. Z hodnocení v souboru zastoupených rodinných stavů vyplynulo, že svobodní samostatně pečující respondenti používali tělesný trest ve 100 %. Tento výchovný prostředek používali častěji než jiné skupiny a typy jimi využívaných tělesných trestů byly ve větší míře hrubější (pohlavek, facka, štípání). Rodinné stavy svobodný, o dítě pečující s druhem/družkou a rodinný stav ženatý/vdaná se poměrem příznivců a odpůrců tělesných trestů nelišily. Užití tělesných trestů bylo u obou spíše výjimečné a jednalo se nejpravděpodobněji o plácnutí přes zadek. U sezdaných se objevoval i výprask předmětem. Tyto skupiny se shodovaly i v názorech na účinnost alternativních a přiměřenost a účinnost tělesných trestů. Osamělí rodiče byli přesvědčeni o neúčinnosti alternativních a přiměřenosti a účinnosti tělesných trestů. (viz Tabulka 3) Lze konstatovat, že rodinný stav sám o sobě může mít významný vliv na volbu druhu

výchovného prostředku. Pravděpodobně kvůli stresu, jak uvádí Gershoff (Gershoff, 2002), spoléhají rodiče samoživitelé ve výchově na časté a přísné tělesné tresty.

Nezbytnou součástí analýzy faktorů ovlivňujících výchovný styl respondentů bylo posouzení vlivu rodinného příjmu na volbu výchovných prostředků. Z provedeného srovnání vyplynulo, že pouze v příjmové kategorii nad 41 tisíc Kč měsíčně se vyskytují ve 100 % zastánci tělesných trestů. V této kategorii bylo trestání dětí dle odpovědí respondentů nejčastější a nejpřísnější. Příznivci tělesných trestů převažovali také v nejnižší příjmové kategorii. Frekvence trestů byla v této skupině vyšší než v kategoriích 21–30 a 31–40 tisíc Kč měsíčně. Všechny tři výše jmenované kategorie se shodovaly v preferenci plácnutí přes zadek. K tomu, že jsou tělesné tresty přiměřené a účinný výchovný prostředek, se přikláněly kategorie do 20 a do 30 tisíc Kč měsíčně. Svou charakteristikou se vymykala kategorie 31–40 tisíc Kč měsíčně. Více než polovina respondentů své děti nikdy tělesně netrestala a většina respondentů této kategorie byla přesvědčena o účinnosti alternativních trestů. (viz Tabulka 5) Původní domněnka, která byla podložena zjištěním různých studií (Vaníčková, Hadj-Mousová, Provazníková, 1995; Straus, Stewart, 1999) o negativních asociacích mezi výší příjmu a použitím tělesného trestu ve výchově, nebyla výzkumem potvrzena. Výskyt tělesných trestů v nejnižších příjmových kategoriích byl vyšší a častější než v ostatních, nejvíce však byly tělesné tresty používány v příjmové kategorii nad 40 tisíc měsíčně. Možné vysvětlení nabízí ve své studii Gershoff (Gershoff, 2002). Gershoff poukazuje na to, že závislost mezi výší příjmu a užitím tělesných trestů může být i nelineární. Tento vztah vysvětluje dvěma teoriemi. Teorií přeplnění (spillover), která tvrdí, že nejen ekonomické těžkosti nízkopříjmových skupin, ale i pracovní zátěž vysokopříjmových skupin vedou k častějšímu a impulsivnímu použití tělesného trestu. Ekonomický stres a pracovní zátěž jsou spojeny s výskytem manželských konfliktů, které jsou jednou z příčin represivního a nepřátelského rodičovství (Conger et al., 1992, 1993 in Gershoff, 2002). Druhá teorie tvrdí, že souvislost mezi nízkým příjmem a použitím tělesných trestů je možné vysvětlit v rámci prosazování rodičovských hodnot potřebných pro úspěch v typické životní situaci. Takovými hodnotami jsou poslušnost a podřízenost k autoritě. Tělesný trest zajišťující bezprostřední poslušnost dítěte

připravuje dítě na okamžité dodržování pravidel požadované v nízkopříjmových profesích.

Poslední oblastí zájmu byla analýza a porovnání vlivu vzdělání a zkušeností s tělesným trestem na volbu výchovných prostředků. Dle teorie dvoukomponentového modelu učení bylo předpokládáno, že v rodinách s vyšším socioekonomickým statutem, kde mají rodiče vyšší vzdělání, nebudou děti vystaveny fyzickým trestům (Čáp, 1990). Tento předpoklad byl umocněn tvrzením Matějčka (Matějček, 2000a), který připomíná, že vzdělání a inteligence vychovávajícího jsou důležitými faktory ovlivňujícími pochopení dítěte, a vedou k aplikaci pozitivních výchovných metod. Výsledky analýzy tento předpoklad nepotvrdily. Největší procentuální zastoupení zastánců tělesných trestů bylo mezi středoškoláky. Odpůrci tělesných trestů se vyskytovali nejvíce mezi respondenty se základním vzděláním a učebním oborem. Respondenti se základním vzděláním spolu s vysokoškoláky používali nejpřísnější tělesné tresty (pohlavek, facku, štípání a výprask předmětem). O účinnosti a přiměřenosti tělesných trestů byla přesvědčena většina respondentů ve všech variantách vzdělání. Kromě respondentů se základním vzděláním se všechny kategorie shodly na účinnosti alternativních trestů. (viz Tabulka 4)

Řada autorů (Vaníčková, 2004b; Gjuríčová, 2000; Gershoff, 2002) poukazuje na závažný vliv toho, co je dítěti prezentováno vlastními rodiči, protože zkušenosti z chování vlastních rodičů, vzorce chování, které se budoucí rodič naučil ve své rodině, způsoby řešení situací, které přejal nápodobou či identifikací se svými rodiči, ovlivňují podstatně jeho chování jako rodiče. Proto byla analýza vztahu mezi volbou výchovných prostředků a zkušenostmi s tělesnými tresty nedílnou součástí výzkumu a došla k následujícím závěrům. Nikdy tělesně netrestaní respondenti představovali nejpočetnější skupinu odpůrců tělesných trestů. V nejvyšším procentuálním zastoupení považovali alternativní tresty za účinné a tělesné tresty za neúčinné a nepřiměřené. Pokud byli respondenti tělesně trestáni rodiči, pak uváděli užívání tělesných trestů při výchově, a to s tím větší četností, čím častěji byli trestáni. Například měsíčně tělesně trestaní respondenti inklinovali k tělesným trestům ze 100 % a to měsíčně, často tělesně trestaní respondenti používali tělesné tresty ze 100 % a často. Se vzrůstající preferencí

tělesných trestů se měnil i názor na jejich účinnost a přiměřenost. Měsíčně a často trestaní respondenti považovali tělesné tresty za účinné a přiměřené, alternativní tresty za neúčinné. (viz Tabulka 6)

Z uvedených analýz je zřejmé, že zkušenosti s tělesnými tresty v dětství mají, na rozdíl od vzdělání respondentů, nesporný vliv na volbu výchovných prostředků. Rodiče, kteří byli svými vychovateli trestáni, se uchýlovali k tělesným trestům, což dokládá i Gjuričová (Gjuričová, 2000), která říká, že i když jedinec v dospělosti dojde k jiným závěrům, v momentě afektu se aktualizují nejhlubší rané vzpomínky a vzorce chování. Z provedené analýzy vyplynul také vztah mezi zkušeností s tělesným trestem a přesvědčením o jeho přiměřenosti a účinnosti. Tato souvislost je zcela ve shodě poznatkem Gershoff (Gershoff, 2002), která vysvětluje, že i myšlenka vhodnosti a účinnosti tělesných trestů pochází z velké části z mezigeneračního přenosu.

Uskutečněný výzkum prokázal vliv sociálního prostředí na volbu výchovného stylu respondentů. Nejvýznamnější souvislost byla v rámci provedených analýz zjištěna mezi zkušeností s tělesným trestem v dětství a výchovnou filozofií respondenta. Otázkou dle mého názoru zůstává, zda jde pouze o transgenerační přenos násilí řetězcem rodinného násilí a impresí sociálních vzorců chování nebo o dědičný sklon k agresí či dědičnost temperamentu.

6 Závěr

Úvod diplomové práce je věnován historickým souvislostem postavení dítěte ve společnosti. Dále jsou definovány pojmy výchova, výchovný styl, výchovné prostředky i tělesné tresty. Nedílnou součástí práce je výčet a charakteristika faktorů ovlivňujících volbu výchovných prostředků. Pozornost je věnována i problematice důsledků tělesných trestů. Závěrem je přiblížena legislativa související s tělesnými tresty.

Primárním cílem práce je zmapovat postoje rodičů k používání tělesných trestů při výchově předškoláků. Dalším cílem je analyzovat zjištěné údaje z hlediska věku, vzdělání, pohlaví, rodinného stavu a příjmové skupiny.

Kvantitativní výzkum technikou dotazníku byl realizován v březnu a dubnu 2010. Dotazník byl tvořen 26 otázkami, které tvořily sedm logicky uspořádaných celků. Výzkum byl proveden na souboru respondentů, rodičů předškolních dětí. Soubor respondentů byl vybrán náhodným kvótním výběrem v pražské mateřské škole. Kvótou při výběru byl předškolní věk dětí, který byl operacionalizován, s dolní hranicí tři a horní hranicí šest let.

V rámci výzkumu byly vysloveny dvě hypotézy:

H1: Rodiče předškoláků považují tělesný trest za přiměřený výchovný prostředek.

H2: Vzdělání rodičů ovlivňuje použití tělesného trestu méně než vlastní zkušenost z dětství.

Na základě provedeného výzkumu a analýzy získaných výsledků je možné konstatovat, že většina respondentů považuje tělesný trest za přiměřený výchovný prostředek. Z analýzy dat je možné usuzovat, že sociální prostředí ovlivňuje výchovný styl rodičů předškoláků. Výsledky ukázaly, že faktorem nejvýznamněji ovlivňujícím filozofii výchovy a výběr výchovných prostředků, jsou zkušenosti s tělesným trestem v dětství.

Hypotézy H1 i H2 byly výzkumem potvrzeny.

Z uvedených výsledků je patrné, že výchova dětí, která je většinou společností chápána jako velmi osobní záležitost, může v důsledku transgeneračního přenosu násilí

a imprese sociálních vzorců chování významně ovlivňovat další generace rodičů, a má tedy celospolečenský dopad. Tento fakt nabývá na významu zejména u předškolních dětí, protože předškolní dítě akceptuje taková pravidla chování, jaká mu prezentují uznávané autority. Přijme jakékoli normy, o jejich kvalitě neuvažuje a ani toho není schopné.

Provedený výzkum, který by měl být chápán jako sondáž rozsáhlé problematiky tělesných trestů, bych do budoucna navrhovala rozšířit například o názory etnických menšin. Neméně zajímavé by jistě bylo konfrontovat výchovný styl městské a venkovské populace.

Jsem přesvědčena, že je potřebné vyvolat celospolečenskou diskusi o násilí ve výchově dětí. Nebude to jistě jednoduchá záležitost, protože převážná většina rodičů bije své děti a většina lidí je v roli rodičů. Byla bych potěšena, kdyby má práce přispěla nejen ke zvýšení citlivosti vůči všem formám násilí na dětech, ale zejména kdyby vyvolávala diskuse o výchovných prostředcích, tak jak se to povedlo provedenému předvýzkumu v komunitě výzkumníka.

7 Klíčová slova

Fyzický trest

Předškolní věk

Sociální prostředí

Týrání

Výchovný styl

8 Seznam použitých zdrojů

1. AUSTRALIA CONCERNS A SURVEY OF PARENTS IN QUEENSLAND. *Attitudes and prevalence of child corporal punishment*. [online]. 2008. [cit.2010-03-25]. Dostupné z: <<http://www.endcorporalpunishment.org/pages/frame.html>>.
2. BÁRTLOVÁ, S., SADÍLEK, P., TÓTHOVÁ, V. *Výzkum a ošetřovatelství*. 2.vyd. Brno: Národní centrum ošetřovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2008. 185 s. ISBN 978-80-7013-467-2.
3. BUSS, A., H., PLOMIN, H. *A Temperament Theory of Personality Development*. New York:Wiley, 1995. 256 s. ISBN 0-471-12649-7.
4. ČÁP, J. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV, 1996. 1. vyd. 302 s. ISBN 80-85866-15-3.
5. ČÁP, J. *Psychologie mnohostranného vývoje člověka*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. 292 s. ISBN 80-04-22967-0.
6. ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1993. 415 s. ISBN 80-7066-534-3.
7. ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 655 s. ISBN 80-7178-463-X.
8. DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2007. 374 s. ISBN 978-80-246-0139-7.
9. DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. *Týrané, zneužívané a zanedbané dítě*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1995. 245 s. ISBN 80-7169-192-5
10. ECONOMIC AND SOCIAL RESEARCH COUNCIL (ESRC). *Attitudes and prevalence of child corporal punishment*. [online]. 2008. [cit.2010-03-25]. Dostupné z: <<http://www.oecd.org/dataoecd/30/25/45583295.xls>>.
11. GERSHOFF, E. Corporal Punishment by Parents and Associated Child Behaviors and Experiences: A Meta-Analytic and Theoretical Review. *Psychological Bulletin*, 2002, vol. 128, no. 4, p. 539–579. retrieved april, 17, 2010. from American psychological association. online database.

12. GJURIČOVÁ, Š., KOCOURKOVÁ, J., KOUTEK, J. *Podoby násilí v rodině*. 1.vyd. Praha: Vyšehrad, 2000. 104 s. ISBN 80-7021-416-3.
13. HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: Základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2.
14. HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. 774 s. ISBN 978-80-7367-569-1.
15. KANCELÁŘ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod*. [online]. 2010. [cit.2010-04-18]. Dostupné z: <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/82E3CE7F-5D3D-46EB-8C13-4F3262F9E20B/0/CZE_CONV.pdf>.
16. KOCOURKOVÁ, J. *Medicínský přístup k násilí vůči dětem – syndrom týraného dítěte, typy týraných dětí*. In Gjuríčová, Š., Kocourková, J., Koutek, J. *Podoby násilí v rodině*. 1.vyd. Praha: Vyšehrad, 2000. 104 s. ISBN 80-7021-416-3.
17. KOLLÁRIKOVÁ, Z., PUPALA, B. edc. *Předškolní a primární pedagogika*. 1.vyd. Praha: Portál, 2001. 456 s. ISBN 80-7178-585-7.
18. KOMENSKÝ, J., A. *Informatorium školy mateřské*. 2. vyd. Praha: Academia, 2007. 132 s. ISBN 978-80-200-1451-1.
19. LACINOVÁ, L., ŠKRDLÍKOVÁ, P. *Dost dobří rodiče aneb drobné chyby ve výchově dovoleny*. Praha: Portál, 2008. 160 s. ISBN:978-80-7367-442-7.
20. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 3. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998. 343 s. ISBN 80-7169-195-X.
21. LOVASOVÁ, L., SHMIDOVÁ, K. *Tělesné tresty*. 1. vyd. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. ISBN 80-86991-75-X.
22. LIGA LIDSKÝCH PRÁV. *Zpráva o vývoji práv dětí*. [online]. 11. 7. 2006. [cit.2010-04-18]. Dostupné z: <<http://www.zkola.cz/zkedu/rodiceaverejnost/socialnepatologickejevyajejichprevence/socialnepatologickejevyajejichprevenceobecne/20528.aspx>>
23. MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. 144 s. ISBN 80-7178-085-5.

24. MATĚJČEK, Z. *Po dobrém nebo po zlém?*. 5. vyd. Praha: Portál, 2000a. 109 s. ISBN 80-7178-486-9.
25. MATĚJČEK, Z. *Škola rodičů*. 1. vyd. Praha: Maxdorf, 2000b. 285 s. ISBN 80-85912-29-5.
26. MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. 3. vyd. Praha: Portál, 2003. 108 s. ISBN 80-7178-853-8.
27. MATĚJČEK, Z. *Prvních šest let ve vývoji a výchově dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada publishing, 2005. 184 s. ISBN 80-247-0870-1.
28. MILLEROVÁ, A. *Dětství je drama: hledání cesty k pravému já*. 2. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001. 92 s. ISBN 80-7106-090-9.
29. MULLER, R., T., HUNTER, J., E., STOLLAK, G. The intergenerational transmission of corporal punishment: A comparison of social learning and temperament models. *Child Abuse & Neglect*, November 1995, vol. 19, no 11, p. 1323–1335. retrieved april, 17, 2010 from ScienceDirect database.
30. NATIONAL CENTER ON SHAKEN BABY SYNDROME. *Consequences of Shaking*. [online]. 2007. [cit.2010-02-18]. Dostupné z: <<http://www.dontshake.org/sbs.php?topNavID=3&subNavID=23>>.
31. OFFICE OF THE GOVERNMENT OF UK. *The national study of parents, children and discipline in Britain 2001*. [online]. 2009. [cit.2010-03-25]. Dostupné z: <<http://www.endcorporalpunishment.org/pages/frame.html>>.
32. PAOLUCCI, E., O., VIOLATO, C. A Meta-Analysis of the Published Research on the Affective, Cognitive, and Behavioral Effects of Corporal Punishment. *Journal of Psychology*, May 2004, vol. 138, no. 3, p. 197–222. retrieved april, 17, 2010. from University of Calgary. online database.
33. PORTÁL VEŘEJNÉ SPRÁVY ČR. *Zákon o ochraně osobních údajů 101/2000Sb.* [online]. 2003. [cit.2010-03-30]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701/.cmd/ad/.c/313/.ce/10821/.p/8411/_s.155/701?PC_8411_number1=101/2000&PC_8411_l=101/2000&PC_8411_ps=10#10821>.

34. PÖTHE, P. *Dítě v ohrožení*. 2. vyd. Praha: G plus G, 1999. 186 s. ISBN 80-86103-21-8.
35. PREKOPOVÁ, J., SCHWEIZEROVÁ, CH. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. 4. vyd. Praha: Portál, 2003. 151 s. ISBN 80-7178-854-6.
36. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008. 322 s. ISBN 978-80-7367-416-8.
37. RADDA BARNEN. *Hitting People Is Wrong – And Children Are People Too*. [online]. Stockholm: Epoch Worldwide, 2001. [cit.2010-03-20]. Dostupné z: <<http://www.neverhitachild.org/whyhit.html>>.
38. ROUSSEAU, J., J. J. J. *Rousseau a jeho pedagogický odkaz* Vybrané části z franc. originálů *Emile ou de l'éducation*, *Emile et Sophie ou les solitaires* à *Considérations sur le gouvernement de Pologne et sur sa réformation projetée en avril 1772* přel. a pozn. opatřili Holická, M., Holický, J., Kyrášek, J. 1. vyd. Praha: SPN, 1967. 158 s.
39. SAVE THE CHILDREN. *Legislation on domestic violence*. [online]. 2008. [cit.2010-03-05]. Dostupné z: <http://www.coe.int/t/dg3/corporalpunishment/Country%20Activity%20Reports/DefaultProgress_en.asp>.
40. SAVE THE CHILDREN. *Information about corporal punishment*. [online]. 2009. [cit.2010-03-03]. Dostupné z: <<http://www.savethechildren.org.uk/Corparalpunishment/1412+What+we+think.html>>.
41. Secretariat calculations using WHO MORTALITY DATABASE. *Child death rates due to negligence, maltreatment or physical assault, children 0-19 years old, 2006-2008*. [online]. 2009. [cit.2010-03-25]. Dostupné z: <<http://www.oecd.org/dataoecd/30/25/45583295.xls>>.
42. STRAUS, M. A., STEWART, J. H. Corporal Punishment by American Parents: National Data on Prevalence, Chronicity, Severity, and Duration, in Relation to Child and Family Characteristics. *Clinical child and family Psychology Review*, 1999, vol. 2, no. 2, p. 55 – 70. retrieved april, 17, 2010. from University New Hampshire. Home page for Murray., A., Straus.

43. UNICEF. *Alternative forms of discipline*. [online]. 2010. [cit.2010-03-05]. Dostupné z: <<http://www.unicef.org/violencestudy/pdf/CP%20Manual%20-%20Appendices%201-15.pdf>>.
44. ÚŘAD VLÁDY ČR. *Národní strategie prevence násilí na dětech v ČR na období 2008 – 2018*. [online]. 7. 5. 2009a. [cit.2010-03-20]. Dostupné z: <<http://stopnasilinadetech.cz/pdf/narodnistrategie.pdf>>.
45. ÚŘAD VLÁDY ČR. *Názory občanů ČR na tělesné tresty dětí*. [online]. 7. 5. 2009b. [cit.2010-03-20]. Dostupné z: <http://stopnasilinadetech.cz/pdf/nazory_obcanu_na_telesne_tresty.pdf>.
46. VANÍČKOVÁ, E., HADJ-MOUSSOVÁ, Z., PROVAZNÍKOVÁ, H. *Násilí v rodině*. 1. vyd. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 1995. 80 s. ISBN 80-85529-17-3.
47. VANÍČKOVÁ, E. *Stop tělesným trestům*. 1. vyd. Praha: Česká společnost na ochranu dětí, 2004a. ISBN 80-239-3442-2.
48. VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí. Definice – popis – následky*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2004b. 116 s. ISBN 80-247-0814-0.
49. VANÍČKOVÁ, E. *Interpersonální násilí na dětech*. 1. vyd. Praha: Úřad vlády ČR, 2009. ISBN 978-80-7440-001-8.
50. VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese. Variabilita a patologie lidské psychiky*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000a. 444 s. ISBN 80-7178-496-6.
51. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000b. 528 s. ISBN 80-7178-308-0.
52. VIOLENCESTUDY GEWALT GEGEN KINDER. *Versteckte Gewalt-Allgegenwärtig*. [online]. 2010. [cit.2010-03-30]. Dostupné z:<<http://www.violencestudy.org/Versteckte-Gewalt.html>>.
53. VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Aplikovaná sociální psychologie I: Člověk a sociální instituce*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 383 s. ISBN 80-7178-269-6.

54. ZÁKONY ČR ONLINE. *Listina základních práv a svobod*. [online]. 2004. [cit.2010-03-30]. Dostupné z: < <http://www.zakonycr.cz/seznamy/002-1993-Sb-usneseni-predsednictva-ceske-narodni-rady-o-vyhlaseni-listiny-zakladnich-prav-a-svobod-jako-soucasti-ustavniho-poradku-ceske-republiky.htm>>.
55. ZÁKONY ONLINE. *Ústava ČR*. [online]. 2005. [cit.2010-03-18]. Dostupné z: < <http://zakony-online.cz/?s72&q72=all>>.

9 Přílohy

Příloha 1: Dotazník

Příloha 1: Dotazník

Vážená paní, vážený pane,

jsem studentka Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Pro svoji diplomovou práci potřebuji získat některé informace týkající se výchovy dětí. Prosím Vás o vyplnění tohoto dotazníku, který je samozřejmě anonymní, a jeho výsledky budou použity pouze pro účely této práce.

Předem Vám děkuji za Vás čas a pomoc.

Alžběta Klímová

1. Jste?

- a) muž
- b) žena

2. Kolik je Vám let?

- a) 18–29
- b) 30–40
- c) 41 a více

3. Jste?

- a) svobodný/á
- b) ženatý/vdaná
- c) rozvedený/á
- d) ovdovělý/á

4. O své dítě pečujete?

- a) sám/a
- b) s manželem/manželkou
- c) druhem/družkou
- d) přítelem/přítelkyní

5. Jaké máte vzdělání?

- a) základní
- b) učební obor
- c) středoškolské
- d) vyšší odborné
- e) vysokoškolské

Před následující otázkou bych chtěla předeslat, že data získaná prostřednictvím tohoto dotazníku jsou anonymní, a budou sloužit pouze pro účely výzkumu. Je-li pro Vás tato nebo jakákoli jiná otázka nepřijatelná, nemusíte odpovídat.

6. Jaká je Výše Vašeho rodinného příjmu?

- a) do 20 tisíc Kč měsíčně
- b) 21–30 tisíc Kč měsíčně
- c) 31–40 tisíc Kč měsíčně
- d) více než 41 tisíc Kč měsíčně

7. Jste věřící?

- a) ano
- b) ne

8. Kolik máte dětí?

- a) 1
- b) 2
- c) 3 a 4
- d) více než 4

9. Kolik je Vašemu dítěti/Vašim dětem let?

- a) 3–4
- b) 5–6

10. Jaké je pohlaví Vašeho dítěte/Vašich dětí?

- a) muž
- b) žena
- c) obojí

11. Používali Vaši rodiče při výchově tělesné tresty?

- a) ano
- b) ne

12. Za co Vás rodiče nejčastěji trestali?

- a) prospěch ve škole
- b) pozdní návrat domů
- c) lhaní
- d) hádky nebo bitky se sourozencem
- e) kouření cigaret nebo pití alkoholu
- f) užívání jiných návykových látek
- g) neplnění domácích povinností (úklid pokoje, mytí nádobí, vynesení koše atd.)
- h) odepření poslušnosti (neplnění příkazu nebo neuposlechnutí zákazu)
- ch) poškození nebo zničení věci
- i) bezdůvodně

j) jiné, napište prosím jaké

.....

13. Jak často Vás rodiče tělesně trestali?

- a) nikdy
- b) výjimečně, několikrát za rok
- c) občas, několikrát měsíčně
- d) často, 2–3krát týdně
- e) stále, jednou a vícekrát denně

14. Jaké tělesné tresty Vaši rodiče nejčastěji používali?

- a) pohlavek
- b) facku
- c) plácnutí přes zadek
- d) výprask předmětem (prut, vařečka, pásek...)
- e) údery na hlavu, uši krk
- f) postrčení (vůči zdi, nábytku...)
- g) třesení
- h) štípání
- ch) kopání
- i) tahání za vlasy, vytrhávání vlasů
- j) kroucení ušním boltcem
- k) klečení v koutě
- l) stoj na hanbě
- m) kliky, dřepy
- n) přivazování, svazování
- o) odepření jídla („půjdeš spát bez večeře“)
- p) uzavření v temné místnosti
- q) jiné, uveďte prosím jaké

.....

.....

15. Užívali Vaši rodiče při výchově i jiné než tělesné tresty?

- a) ano
- b) ne

16. Jak často používali jiné než tělesné tresty?

- a) nikdy
- b) výjimečně, několikrát za rok
- c) občas, několikrát měsíčně
- d) často, 2–3krát týdně
- e) stále, jednou a vícekrát denně

17. Víte něco o Úmluvě o právech dítěte?

- a) nevím, že existuje
- b) slyšel/a jsem o ní, ale jinak nic nevím
- c) slyšel/a jsem o ní a něco o ní i vím
- d) četl/a jsem ji

18. Používáte při výchově tělesné tresty?

- a) ne, nikdy
- b) ano, výjimečně, několikrát ročně
- c) ano, občas, několikrát měsíčně
- d) ano, často, 2–3krát týdně
- e) ano, stále, jednou a vícekrát denně

19. Pokud ano, co je jejich důvodem?

- a) lhaní dětí
- b) hádky nebo bitky se sourozencem
- c) neuklizení hraček, oblečení
- d) odepření poslušnosti (neplnění příkazu nebo neuposlechnutí zákazu)
- e) poškození nebo zničení věci
- f) hluk, křik
- g) pláč dítěte
- h) porušení pravidel
- ch) problémy s osobní hygienou (neudržení moči, stolice)
- i) to, že jim něco“dlouho trvá“
- j) agresivní chování vůči dospělému (bití, kousání, škrábání, nadávky)
- k) jiné, uveďte prosím jaké

.....
.....

20. Jaké tělesné tresty používáte?

- a) pohlavek
- b) facku
- c) plácnutí přes zadek
- d) výprask předmětem (prut, vařečka, pásek....)
- e) údery na hlavu, uši krk
- f) postrčení (vůči zdi, nábytku...)
- g) třesení
- h) štípání
- ch) kopání
- i) tahání za vlasy, vytrhávání vlasů
- j) kroucení ušním boltcem
- k) klečení v koutě
- l) stoj na hanbě
- m) kliky, dřepy

- n) přivazování, svazování
 - o) odepření jídla („půjdeš spát bez večeře“)
 - p) uzavření v temné místnosti
 - q) jiné, uveďte prosím jaké
-
-

21. Používáte i jiné než tělesné tresty?

- a) ano
- b) ne

22. Pokud užíváte i jiné tresty, uveďte jaké?

- a) zákaz televize
 - b) zákaz hraní počítačových her
 - c) vyhubování
 - d) vyhrožování tělesným trestem
 - e) strašení něčím, čeho se dítě bojí
 - f) vykázaní z místnosti
 - g) nemluvení s dítětem
 - h) povinnost v domácnosti
 - ch) domácí vězení
 - i) odejmutí hračky, oblíbené věci
 - j) jiné, uveďte prosím jaké
-
-

23. Jak často tresty z bodu 23 používáte?

- a) nikdy
- b) výjimečně, několikrát za rok
- c) občas, několikrát měsíčně
- d) často, 2–3krát týdně
- e) stále, jednou a vícekrát denně

24. Považujete ostatní tresty za účinnější než tělesné?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

25. Označte prosím výroky, se kterými souhlasíte (vždy jeden výrok ze dvojice)

- Považuji tělesný trest za přiměřený výchovný prostředek.
- Považuji tělesný trest za nepřiměřený výchovný prostředek.

Myslím si, že tělesné tresty jsou účinné.
Myslím si, že tělesné tresty jsou neúčinné.

Myslím si, že používání tělesných trestů má velké negativní celospolečenské dopady.

Myslím si, že používání tělesných trestů nemá velké negativní celospolečenské dopady.

Podporuji zákaz tělesných trestů zákonem.
Nepodporuji zákaz tělesných trestů zákonem.

26. Víte něco o aktivitě „Stop násilí na dětech“?

- a) nevím, že existuje
- b) slyšel/a jsem o ní, ale neznám ji
- c) znám ji